ÑAPA
Weekendbijlage
van dagblad Amigoe
zaterdag 4 april 2015

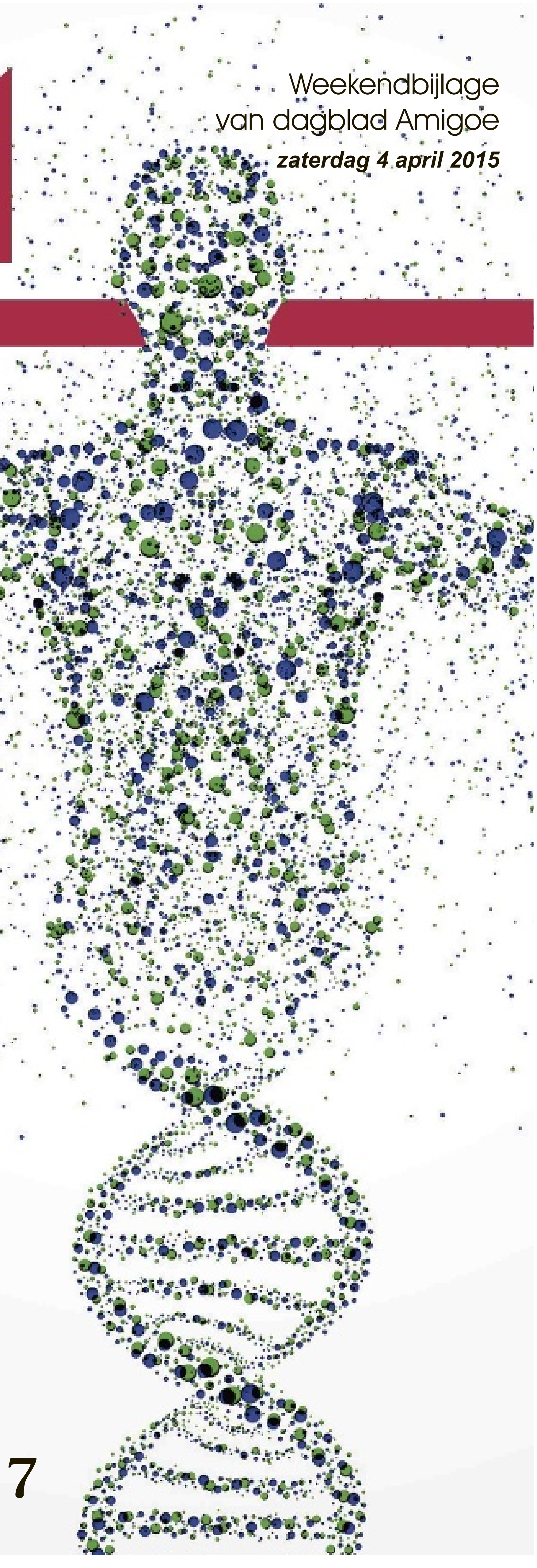

Leon de Windt

Kleien met DNA

Pagina 5, 6 & 7

Inhoud

1 Voorpagina

2 Inhoud

3 Uitgelicht

4 Gezondheid

5,6&7 Kleine met DNA

6&7 Literatuur

8&9 Sédula 50 jaar

10 Aarzelende pijpen

11 Eten & drinken

12&13 Literatuur

14 Recht

15 Puzzels

16 CuraMix

Foto van de week.

Waar fixeert deze huiskat zich op? Is het een vogeltje? Wat fascineert haar anders? Wellicht het geritsel van een hagedis in de struiken? 'Op zoek naar hoogte lijkt voor haar overigens geen probleem te zijn', benadrukt Humphrey Plantijn, de maker van de foto van deze week.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

EINDREDACTEUR Hans Vaders

VORMGEVING Wendela Ataliede, Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Mineke de Vries/ Shutterstock

Stagiaire: Merlin van Mil

Aan deze Ñapa werkten mee:

Marja Berk
Monique Casimiri
Verele Ghering
Hans de Haan
Brede Kristensen
Judice Ledeboer
Eline Lotter Homan
May Voges
Mineke de Vries
Miriam de Windt
Ken Wong

Thuis.

Sambal

Monique Casimiri

Bij mijn vorige werkplek kenden ze mij allemaal als dat meisje uit Curaçao. Niemand die zich ooit nog vergiste in één van de andere eilanden. Geen Aruba of Suriname werd er ooit nog gezegd als het over mijn thuisland ging. Het was voor iedereen duidelijk. Ook dat ik jaarlijks op vakantie ging of probeerde te gaan. Dat ik vrije dagen opspaarde om buiten de vakanties om naar huis te kunnen gaan. Ik hoefde niemand uit te leggen dat mijn temperament wel degelijk erfelijk bepaald was. Erfelijk vanuit mijn Caribische bloedband. Het was na achttien jaar vanzelfsprekend geworden. En dat alles veranderde toen ik van baan veranderde. Sinds dit schooljaar werk ik op een andere school. Allemaal nieuwe collega's, nieuwe kinderen, geen één bekend of vertrouwd gezicht. Dat was wel even wennen. Niemand die je verleden kent. Voor hen was ik die vrouw, inmiddels, uit dat Brabantse dorp. Nééé, dacht ik bij mezelf. Ik kom niet uit Brabant, maar hoe konden zij weten wie ik ook was. Voorzichtig, maar wel al snel, liet ik weten waar ik vandaan kom. Wat mijn achtergrond is. Dat ik wel in Brabant woon, maar dat mijn hart niet daar ligt. Mijn lombrishi ligt begraven op Bonaire. Mijn roots liggen op de Antillen. Opgegroeid op Curaçao, daar ligt mijn hart. Dat gaf wel wat verbaasde gezichten en de clichés kwamen weer boven tafel. Ik was te blank voor een Antilliaan. Ik sprak te Nederlands. En ja, ook nu had ik collega's die wel eens op Aruba waren geweest.
Het vertellen deed ik in fases. Niet alles in één keer. Ik had mij nog te bewijzen in deze baan en wilde niet meteen het achterste van mijn tong laten zien. Voorzichtig eerst tegen één en later aan meer vertelde ik mijn verhaal. En nu, na acht maanden is het ook hier voor iedereen duidelijk waar ik vandaan kom en waar mijn roots liggen. Wat dat voor impact heeft op mijn dagelijks leven weten ze niet. Daarvoor kennen ze mij niet goed genoeg. Die ruimte bied ik ze ook niet. Zo'n cultuur is het niet waar ik nu werk. Dus het blijft oppervlakkig, maar niet minder hartelijk. In de pauzes lunchen we samen en dan kletsen we honderduit, over van alles. Tot het gesprek regelmatig ineens stil valt en iedereen naar mij kijkt. Soms heb ik iets gezegd, maar soms ook helemaal niets. Het heeft een tijd geduurd voordat ik doorhad wat er gaande was, maar mijn liefde voor de sambal, die ik als boter over mijn brood smeer al voor ik er kaas, vlees of pindakaas op doe, was de aanleiding. Niet een beetje sambal, maar hele potten gaan er doorheen. De boel een beetje upspicen. Zo kan ik altijd nog kiezen als ik een temperamentvol moment heb. Is het mijn erfelijk bepaalde belasting of wijt ik het aan de sambal.

Uitgelicht.

Filmfestival CIFFR drukbezocht

De vierde editie van het Curaçao International Film Festival Rotterdam trok meer dan 10.000 belangstellenden en heeft zichzelf daarmee in bezoekersaantal overtroffen in vergelijking met voorgaande jaren. Opvallend voor de organisatie was ook dat er een jonger publiek was en er meer vragen uit het publiek kwamen bij de films waar de filmmakers bij aanwezig waren. Zowel de Phone Film Workshop als de Kids Only Workshop waren snel volgeboekt. Ook de filmquiz deed het goed en het concert werd drukbezocht. Voor het eerst ging het filmfestival dit jaar met een selectie voor kinderen de wijk in, in dit geval Seru Fortuna. 'Pelikula den bario' was een succes en er is al besloten dat het filmfestival volgend jaar landt in een andere wijk.

Foto's: **CIFFR**

Medisch.

Er zijn verschillen tussen mannen en vrouwen...

Dat is geen nieuws, maar wel het feit dat op medisch gebied er met die verschillen niet of nauwelijks rekening wordt gehouden, vooral ten aanzien van medicijnen. Tijd voor een opening van zaken.

Tekst: **Hans de Haan**

Zuiver uit praktische en financiële overwegingen heeft de farmaceutische industrie al decennia geleden besloten om nieuwe geneesmiddelen op werkzaamheid en veiligheid te testen bij alleen gezonde, jonge mannen. De reden was dat het testen bij vrouwen veel lastiger is, enerzijds omdat vrouwen vaak meer bijwerkingen en/of andere bijwerkingen krijgen dan mannen, anderzijds wegens de vaak bij hen optredende hormoonschommelingen (zwangerschap en overgang).

Een andere reden is, dat producenten liever geen vrouwen in hun testgroep hebben, wegens het feit dat de individuele verschillen tussen vrouwen groter zijn dan tussen mannen. Om een duidelijk resultaat te krijgen, heb je daarom bij vrouwen een grotere groep nodig dan bij mannen, waardoor de kosten van de ontwikkeling van een medicijn stijgen. In de Verenigde Staten was het zelfs wettelijk verboden dat vrouwen deelnamen aan geneesmiddelenonderzoek.

Softenondrama

Deze houding van de farmaceutische industrie heeft waarschijnlijk te maken met het Softenon-drama uit de jaren zestig. Softenon (thalidomide) werd in 1957 op de markt gebracht door een Duitse fabrikant als slaapmiddel en pijnstiller, maar ook als remedie tegen zwangerschapsbraken. Veel zwangere vrouwen slikten dit middel tegen die misselijkheid, totdat eindelijk duidelijk werd dat dit middel schadelijk was. Er werden namelijk opvallend veel kinderen geboren met ontbrekende of onderontwikkelde ledematen. Het duurde helaas tot eind 1961, voordat een Duitse arts een verband legde tussen dit medicijn en de afwijkingen bij de pasgeborenen, waarna dit verband wetenschappelijk werd bevestigd. Deze afwijkingen bleken onvermijdelijk te zijn als een vrouw Softenon gebruikte in het eerste trimester van de zwangerschap.
Sindsdien zijn de eisen waar kandidaatgeneesmiddelen aan moeten voldoen aangescherpt en werd het vrouwen min of meer verboden om mee te doen aan de eerste fase van geneesmiddelenonderzoek. Dit is de fase waarbij vooral wordt gekeken naar de veiligheid en eventuele bijwerkingen van een nieuw medicijn en vindt plaats bij kleine groepen gezonde proefpersonen. In de tweede fase wordt de werkzaamheid van het geneesmiddel getest bij patiënten. In de derde fase en laatste fase wordt het nieuwe medicijn vergeleken met een placebo.

Consequenties

Vrouwen gebruiken meer medicijnen dan mannen; de verdeling is ongeveer 60/40. De meeste geneesmiddelen die nu worden gebruikt zijn tientallen jaren geleden al ontwikkeld en zijn dus toen getest bij jonge mannen. Het patent ervan is dus al lang geleden verlopen en dezelfde middelen worden nu goedkoper geproduceerd onder de stofnaam, de zogenoemde generieke producten.
De gevolgen van het jarenlang uitsluitend testen op mannen zien we nu in de praktijk. Loes Visser, hoofddocent farmaco-epidemiologie aan het Erasmus MC Rotterdam, deed onderzoek naar het verschil in ziekenhuisopname tussen mannen en vrouwen en zag dat vrouwen die bloeddrukverlagers slikten, vier keer vaker in het ziekenhuis werden opgenomen dan mannen die hetzelfde medicijn gebruikten. Verder is gebleken dat vrouwen, maar ook ouderen en mensen uit andere bevolkingsgroepen, meer last hebben van bijwerkingen - of andere bijwerkingen hebben - dan jonge, blanke mannen. Soms zijn de verschillen zo groot dat een middel in een bepaalde groep helemaal niet werkt of een averechts effect heeft. Een goed voorbeeld zijn ACE-remmers voor het behandelen van hoge bloeddruk.
Deze middelen beïnvloeden de werking van twee hormonen, renine en angiotensine, waardoor de bloedvaten zich verwijden. Helaas werken deze remmers bij de donkere bevolking niet zo goed, omdat zij van nature minder renine in het bloed hebben dan blanken. De verschillen tussen mannen en vrouwen komen vooral voor bij middelen die werken op het centrale zenuwstelsel, zoals antidepressiva en pijnstillers. Het bekende antidepressivum Prozac werkt bijvoorbeeld veel effectiever bij vrouwen en zij ervaren ook andere bijwerkingen dan mannen. Zo rapporteren vrouwen met name misselijkheid, terwijl mannen vaker aangeven moeite te hebben met plassen.

Nieuw beleid

Tegenwoordig moeten producenten een nieuw medicijn testen op de groep mensen waarvoor het middel bedoeld is. Dat gebeurt ook, maar er wordt nog steeds te weinig gerapporteerd over verschillen tussen subgroepen in een studie. In de fasen twee en drie van geneesmiddelenonderzoek doen nu ongeveer evenveel vrouwen mee als mannen. Alleen fase één blijft achter, want daar ligt het aantal deelnemende vrouwen rond de dertig procent. Verder heeft de Amerikaanse Food and Drug Administration (FDA) de website 'Drug Trials Snapshot' in het leven geroepen, waarin gedetailleerde informatie staat over nieuwe medicijnen en hoe ze getest zijn. Het biedt onder meer informatie over wie er meededen aan de studie en hoe het onderzoek was opgezet, maar ook over verschillen in de werking van het medicijn bij mannen en vrouwen, verschillende bevolkingsgroepen en verschillende leeftijden. Dat is dus een hele verbetering en een erkenning van het bestaan van die verschillen. Het zal helaas alleen betrekking hebben op de nieuwe geneesmiddelen.
(Bron: Kennislink.nl)

Cardiologie voor vrouwen

In de Ñapa van 29 november 2014 heb ik in mijn artikel 'Wetenswaardigheden in de Geneeskunde' melding gemaakt van de stelling van prof. dr. Angela Maas, cardioloog, aan het Radboud UMC te Nijmegen: 'Een cardioloog moet een vrouw niet behandelen als een man'. Deze opvatting past ook goed bij dit onderwerp van verschillen tussen mannen en vrouwen op medisch gebied.
Volgens haar ontwikkelen en manifesteren hart- en vaatziekten zich bij vrouwen anders dan bij mannen en moeten cardiologen bij vrouwen niet de op klachten van mannen gebaseerde aanpak gebruiken. Er zijn namelijk factoren die maken dat de ene vrouw een hoger risico heeft om hart- en vaatziekten te ontwikkelen dan de andere. Een vrouw die een gecompliceerde zwangerschap heeft gehad met hoge bloeddruk en/of zwangerschapsvergiftiging, heeft een verhoogd risico op hart- en vaatziekten op latere leeftijd, evenals vrouwen die behandeld zijn voor borstkanker. Cardioloog Maas stelt daarom: "Onderbehandeling van hart- en vaatziekten bij vrouwen heeft verstrekkende gevolgen met als voorbeeld dat in verpleeghuizen veel meer vrouwen wonen dan mannen." Velen van hen zijn volgens haar in hun jongere jaren door artsen niet serieus genomen. "Hun hartklachten werden onder de tafel geveegd en mede daardoor hebben ze nu een slechte levenskwaliteit."
(Bron: Radboud UMC)

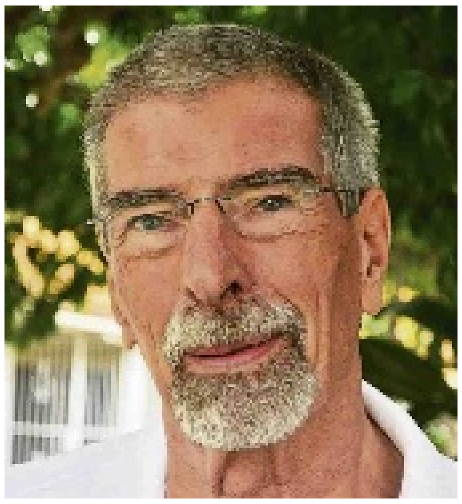

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

Kleien met DNA

De Curaçaoënaar Leon de Windt heeft vorige maand de prestigieuze Vici-beurs gekregen, bestaande uit 1,5 miljoen euro om zijn onderzoek te vervolgen naar oorzaken en nieuwe medicijnen binnen de cardiologie. Zijn ontdekkingen in de opbouw van ons DNA zijn van zodanig belang voor de wetenschap van de moleculaire biologie dat een aanzet is gegeven tot een nieuwe generatie medicijnen. De Ñapa krijgt de primeur wat betreft zijn allernieuwste inzicht in celdeling, dat transplantaties in de toekomst mogelijk overbodig maakt.

Tekst en foto's: **Mineke de Vries**

Op zijn prikbord in zijn kamer vier hoog in één van de gebouwen op het immense terrein van Maastricht Universiteit, hangt een vlag van Curaçao, in een hoek een sliert badges, die getuigen van honderden lezingen. Hij neemt alle tijd, dat is meteen kenmerkend voor zijn werk: hij denkt, experimenteert en onderzoekt en dat is niet in kantooruren te vangen.

"Eigenlijk ben ik verbaasd dat ik de beurs kreeg. Hij wordt elk jaar aan vijf biomedische wetenschappers toegekend, meestal neurologen, immunologen, oncologen, zelden aan een wetenschapper op het gebied van hart- en vaatziekten, terwijl deze ziekten wereldwijd doodsoorzaak nummer één zijn. Kennelijk is het een stoffig vakgebied, niet fancy, niet sexy. Mensen geven geld aan aids, hersenziekten, kanker, ebola, dat is 'zieliger'. Misschien denken ze stiekem ook dat hartziekten eigen schuld zijn, terwijl er wel degelijk sprake is van aanleg."

"Hiermee bezig zijn, biedt de mogelijkheid iets te betekenen"

De beurs is onderdeel van de Veni-Vidi-Vici-beurzen van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, bedoeld om jong wetenschappelijk talent te stimuleren. De Windt ontving ze in de loop der jaren alle drie: "Ze vormden de drijvende kracht achter mijn carrière."

Een carrière als moleculair bioloog, iemand die voor het blote oog onzichtbare processen en bouwstenen binnen een cel in kaart brengt. Behalve de awards ontving De Windt de Galenuspijs, een prijs voor het ontwikkelen van innoverende medicijnen.

'Ontvoerd' van Curaçao

Geboren op Marie Pompoen werd hij op zijn vierde 'onvrijwillig ontvoerd' naar Tilburg. Zijn Antilliaanse vader en Rotterdamse moeder vonden het voor de twee oudere gehandicapte zussen van De Windt beter in Nederland op te groeien. "Zo leerde ik al jong dat problemen in het leven testen zijn om je scherp te houden."

Kwajongen in Tilburg

Hij groeide op als Tilburgse kwajongen, een fierefluiter. "Ik had vast ADHD, nog steeds trouwens. Het verbaast me hoe mijn zesjesmentaliteit omsloeg en hoe ambitieus ik werd." Tijdens zijn keuring voor militaire dienst wist hij het. "Ik wilde straaljagerpiloot worden, maar mijn pacifistische vader wilde dat ik iets ging doen met mijn hersenen."

Het werd biologie. "Het eerste jaar was vreselijk, met lieslaarzen aan eikeltjes zoeken, mieren tellen. Die plantkunde was niks voor mij, ik volgde amper colleges. Maar vanaf mijn specialisatie in moleculaire biologie ging het goed, daardoor werd ik gegrepen."

Vervolg op pagina 6

Leon de Windt in zijn kamer van de Universiteit Maastricht. Op de achtergrond een oorkonde van een van de prestigieuze prijzen die hij heeft gekregen.

Vervolg van pagina 5

Dat je kleiner kunt dan wat je ooit kunt zien, dat moet je dus fantaseren. Maar wel de basis van alle leven, je probeert dus het leven te begrijpen op moleculair niveau, geweldig toch? Maar, je kunt nóg verder de diepte in." Enthousiast staat hij op en begint driftig op het whiteboard te tekenen. Hij tekent een cirkel. "Kijk, dit is een cel met daarin een bolletje, de celkern en die bevat ons DNA. Alle informatie wordt vanuit dat minuscule bolletje opgebouwd. Is dat niet óngelofelijk intrigerend?"

Ziek hart

Afgestudeerd in de moleculaire biologie in Utrecht (1994) promoveerde hij vijf jaar later - "ik vond dat ik nog een specifieke discipline moest leren" - in de cardiovasculaire fysiologie in Maastricht. "Best een saaie promotie eerlijk gezegd. Maar om echt iets te betekenen moet je naar de Verenigde Staten, dus ik vertrok naar het academisch kinderziekenhuis in Cincinnati. Behalve dat ik leerde wat werkethos inhoudt - ruim zes dagen werken per week - leerde ik als postdoctoraal onderzoeker de basis van moleculair genetische manipulaties, specifiek op het gebied van hartziekten: waarom klopt een hart, maar ook waarom wordt het ziek? Dat betekent antwoorden zoeken in het DNA. Je knipt als het ware DNA in stukjes en kijkt hoe het functioneert in de context van het hart, oftewel je gaat zoals op de kleuterschool knutselen en kleien, nu met DNA."

Terug in Nederland schreef hij met de opgedane kennis een onderzoeksplan waarvoor hij de Veni-prijs kreeg, wat hem in staat stelde celonderzoek te doen bij het Hubrecht Instituut, waar de focus ligt op de embryologie. Toen hij vervolgens de Vidi-prijs in de wacht sleepte werd hij in Maastricht gevraagd als hoogleraar moleculaire cardiologie.

"Zo kreeg ik nog meer ruimte om me te ontwikkelen."

In zijn oratie voorafgaand aan het hoogleraarschap bleek onverbloemd zijn Curaçaose oorsprong, tevens zijn trots. Hij opende met een beeld van zijn voorouders, waaronder Jan Willem de Windt, die in de17e eeuw als opperchirurgijn van de WIC vanuit Rotterdam naar Curaçao voer. Zijn voorliefde voor natuurwetenschappen verklaart hij hieruit. Dit gecombineerd met het arbeidsethos uit moedersfamilie - getekend door de Tweede Wereldoorlog - "betekent dat deze raciale en culturele diversiteit een onuitwisbare invloed had op mijn vorming als mens en wetenschapper."

DNA in kaart

De Windt, weer voor zijn whiteboard, tekent enthousiast cellen, schema's, strengen DNA en RNA in allerlei kleuren. Opeens kijkt hij op en zegt: "Ik móet even een stoere anekdote vertellen." Het gaat over Craig Venter, die als eerste op de wereld ons DNA in kaart bracht en daarmee de menselijke chromosomen - de code van het leven - kon aflezen. "Ik ontmoette hem bij één van zijn lezingen. Hij kwam te laat bij zijn eigen praatje, smoezelige kleren, onder het roet, omdat hij pech had gehad met zijn zelf in elkaar gezet propellervliegtuigje. Het feit dat wij dankzij hem ons DNA kennen, geldt als één van de grootste doorbraken van de 20e eeuw. Ooit moet hij de Nobelprijs krijgen."

Na het in kaart brengen ging Venter DNA nabouwen, stapelen als met legoblokjes, wat in een laboratorium gemaakte chromosomen opleverde, synthetisch DNA dus. "Hij plaatste een synthetische kern in een cel waar de kern uitgehaald was en wat denk je, hij kwam tot leven in die lege menselijke cel. Of zoals Venter zegt: 'DNA is the only software that creates its own hardware.' Met deze doorbraak in de medische wetenschap ontstond een scala aan andere toepassingen - bijvoorbeeld het maken van bacteriën die olievervuiling bestrijden."

"Het brengt zoveel moois als je buiten de lijntjes gaat kleuren"

Voorspeller hartfalen

De DNA-inventarisatie - een 'boekenkast' van 23 boeken (23 chromosomen) met DNA informatie - resulteerde in inzicht hoe DNA via RNA (een soort fotokopie van een stukje DNA-informatie dat de cel wordt ingestuurd) codes vastlegt naar eiwitten. "Tot voor kort namen we aan dat dat zogenaamd coderend DNA alles was wat we konden weten, maar het bleek twee procent van al ons DNA te zijn. Geen wetenschapper maakte zich daarover de afgelopen veertig jaar druk. Maar ik wil die andere 98 procent in kaart brengen, want juist daarin - in het niet-coderend DNA, zonder de codering dus naar eiwit - zijn de meest exotische dingen te zien. Die twee procent verklaarde ook niet dat wij mensen ons onderscheidden van bacteriën, paardenbloemen, muizen en honden, maar door het blootleggen van deze nieuwe informatie blijkt dat wel. We hebben vijftig jaar naar het dogma zitten staren dat RNA codeert naar eiwit, maar nu we anders weten, kan het onderzoek exploderen. Het brengt zoveel moois als je buiten de lijntjes gaat kleuren. De schoonheid van die complexiteit kan me gewoon ontroeren."

De Windts ontdekking biedt talloze mogelijkheden voor de toekomst. "We kunnen voorlopig vooruit met het eindeloos combineren van nieuwe bladzijden uit de DNA-boeken. Ik zoek vooral naar informatie over de hartspier: klopt het dat juist dat niet-coderende RNA verantwoordelijk is voor hartziekten, zorgt dat er nou voor dat dat hart onregelmatig gaat kloppen, zit dààr de clou dat het er plotseling mee ophoudt? Welke genen dus zijn belangrijk voor het ontstaan van hartziektes en hoe kan je daarmee manipuleren?"

Het antwoord vond De Windt in de embryonale fase; al in eerder onderzoek viel hem op dat de groeispurt die het hart maakt van foetus naar embryo lijkt op de groeispurt die het volwassen hart maakt bij grote belasting. Het hart grijpt kennelijk terug op zijn vroegste herinnering om een ziekteproces op gang te brengen. Als je kunt ingrijpen in dit proces betekent dat een complete vernieuwing in de behandeling van hartfalen.

Kan je die hartspiercelvergroting - het eerste symptoom van het ontwikkelen van hartfalen – herleiden, is dat de sterkste voorspeller of een patiënt hartfalen zal ontwikkelen. “De laatste jaren werd duidelijk dat de celkern van de hartspiercel hierin inderdaad een centrale rol speelt. Een grote stap voorwaarts als je bedenkt dat twee decennia geleden de rol van DNA in cardiovasculair onderzoek niet eens werd herkend. Inmiddels kunnen we individuele moleculen manipuleren in een gekweekte hartspiercel om nieuwe genetische codes te maken: zo komen we erachter hoe DNA onze hartspiercellen gezond houdt of juist ziek maakt. “We zijn in staat een gezonde jonge muis zo te manipuleren dat hij een hart krijgt van een 90-jarige. Nee, niet leuk, experimenten op muizen, maar ze leveren wel de secrets waarom een hart gezond blijft.”

“Buiten de lijntjes kleuren, experimenteren, manipuleren. Het is als een kralenketting van RNA-moleculen, je doet er eens één extra aan, haalt er één af, doet er een andere kleur aan.” Tegelijk relativeert hij: “Wat wij een openbaring vinden, daar loopt God alleen maar om te lachen. Maar toch, als je niet bang bent te zoeken in al die bladzijden kom je tot verbazende ontdekkingen.”

Primeur

En dan komt de primeur: “We weten dat cellen zich delen, kijk hoe een wond geneest door nieuwe huidcellen, ook hoe kanker ontstaat door juist een teveel aan celdeling. De enige cellen die zich niet delen zijn hartspiercellen - na een hartaanval worden afgestorven cellen niet vervangen - en hersencellen - afgestorven hersencellen zijn de oorzaak van Alzheimer.”

“Maar, bij toeval vonden we recent de pagina’s van het delen van hartspiercellen! Denk je eens in wat een stappen voorwaarts dat betekent. Ik droom van de situatie dat ik een stukje huid van jou meeneem en de cel kan foppen door hem - teruggaand naar de embryonale fase - de opdracht te geven een nieuw hart te maken. Cellen konden als foetus nog alles worden, zo kan hij nu besluiten: laat ik een hartspier worden. Oftewel, je gaat buiten je lichaam een orgaan bouwen, je maakt een driedimensionale biefstuk die je vervolgens in je eigen lichaam plaatst; dan ben je meteen af van die vieze cellen van anderen in je lijf, wat nu het geval is met transplantaties. Dat betekent concreet een vernieuwing van organen die uitgeleefd zijn, hoe stoer is dat?”

Even verder gedacht, betekent dat onsterfelijkheid? Dat lijkt De Windt geen slimme optie. “Dan krijg je steeds dezelfde denkpatronen, dan hadden we ook dit niet uitgevonden. De dood is een verstandige tool om innovatie te veroorzaken.”

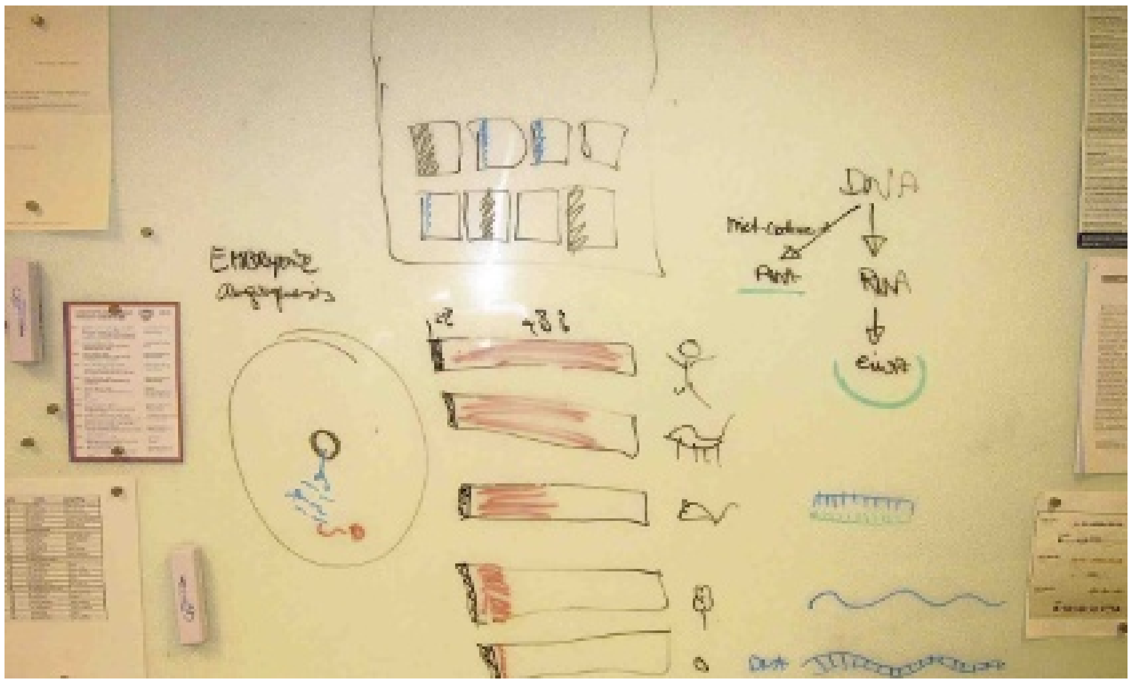

Nieuwe medicijnen

De Windt beloofde met het aannemen van zijn beurs in elk geval voor één specifieke hartziekte een viertal oplossingen aan te dragen. Het gaat om nieuwe typen medicatie die werken op de veroorzakers van Diastol hartfalen. “Dit is het soort hartfalen dat vooral voorkomt bij vrouwen na de menopauze. Het hart knijpt en ontspant en waar je ziet dat bij mannen de knijpkracht afneemt, wordt bij vrouwen juist het ontspannen lastiger. Vreemd genoeg krijgen vrouwen dezelfde medicijnen als mannen, maar je kunt begrijpen dat die niets uithalen.

Het nieuwe medicijn voor deze vorm van hartfalen zal tevens een compleet nieuwe generatie medicijnen inluiden. “Al onze medicijnen tot nu toe zijn gebaseerd op het afremmen van eiwit, gebaseerd dus op die twee procent coderend DNA. We zijn aan het einde van dat tijdperk, je ziet ook dat de huidige medicijnen uitgewerkt raken, we hebben andere typen nodig. Mijn uitdaging is: kan ik medicijnen verzinnen die werken op het niet-coderend RNA? Ik ga uitzoeken welk molecuul verantwoordelijk is voor ziekten en op basis van dat RNA ontwikkel ik nieuwe medicamenten, nieuw gereedschap om op individuele basis RNA uit te schakelen. Met het bij elkaar brengen van informatie uit de DNA-boeken kan ik kijken waar een hartaanval vandaan komt. Met slim combineren uit die keten RNA moet ik individuele bouwstenen van onze genetische code uitschakelen.”

De medicijnen die De Windt voor ogen heeft, werken op het stabiliseren van RNA. Zoals gezegd, de gouden informatie uit de celkern, het DNA wordt als enkele fotokopieën (RNA) de cel ingestuurd, waarbij RNA de onderdelen van DNA combineert. Het RNA zelf, dat in tegenstelling tot DNA uit een enkele streng bestaat, is kwetsbaar, gevoelig voor aanvallen en wordt bovendien snel afgebroken. Als je medicijnen uitvindt waarbij RNA zichzelf dupliceert, dus een dubbele streng kan maken, kan het zichzelf stabiliseren.

“Onsterfelijkheid? Geen slimme optie. Dan krijg je steeds dezelfde denkpatronen”

Versnelling

De Windt voorspelt een technologische versnelling die een doorbraak betekent. “Van de vier beloofde typen medicijnen weet ik dat ik dat kan waarmaken. Maar het belooft meer. Zo kunnen we met onze nieuwe inzichten vetcellen wijzigen - van een super-obesitasmuis hebben we een slanke versie gemaakt -belangrijk in de strijd tegen obesitas; iets soortgelijks kan je doen op het gebied van de kleine haarvaten, wezenlijk in de genezing van hersenziekten. Kortom, deze ontdekking is slechts het begin.”

De Windt voelt zich bevoorrecht dat hij dit werk kan doen, iets te mogen begrijpen van het grote plan. “Hiermee bezig zijn betekent de mogelijkheid hebben ongeneeslijke ziekten te begrijpen en iets te kunnen betekenen.” Met de Vici-beurs kunnen zijn theorieën uitwaaieren. “We gaan nieuwe onderzoekers opleiden en onze ontdekkingen gebruiken voor bredere toepassingen. Ik heb me gericht op hartziektes maar wil er beslist andere disciplines bij in mijn team, dat ik momenteel aan het opbouwen ben. Ik krijg aanvragen van briljante studenten wereldwijd, ze komen als bijen op de honing af. De selectie is dus belangrijk, want naast dat ze slim zijn, moeten het vooral geen bangeriken zijn. Aan mensen die in dogma’s denken hebben we niks.” Om het overzichtelijk te houden wordt het team niet meer dan dertig man.

Terug naar Curaçao

“Ik heb de leukste baan van de wereld, voel me toch ook een beetje de straaljagerpiloot: je wijkt wat uit naar links, naar rechts, naar onder, boven en zo bepaal je je doel.” Maar uiteindelijk wil De Windt terug naar Curaçao. “Ondanks al mijn reizen voel ik me op elk vliegveld een gast, behalve op Hato.” In zijn jeugd ging hij vaak terug om zijn geschiedenis te leren kennen. Nog steeds komt hij er zoveel mogelijk, ondanks beperkingen van baan en gezin. “Het is zo’n prachtige gemeenschap, waarvan één van de pijlers communicatie is. Dat altijd maar praten, die waterval aan woorden betekent naast gezelligheid ook boosheid, emoties dus.”

De Windt heeft bewondering voor alle nieuwe projecten, die zorgen voor de kritische economische massa die je nodig hebt om te overleven als eiland.” Zijn betrokkenheid blijkt ook uit het adviesrapport dat hij met de OCAN maakte: ‘Change the mind set’, een masterplan hoe om te gaan met de overrepresentatie van Antillianaanse problemen binnen het Koninkrijk. “Het moet toch niet zo moeilijk zijn, wat kost dat nou, vooral een beetje wilskracht van beide kanten.”

“Ik hoor wel als het zover is, ik forceer niks.” Maar dat hij teruggaat, staat vast, want “dáár voel ik de grote armen van mijn familie om me heen. Daar klopt alles weer. Het is alsof je een zebra bent, die zich opeens realiseert dat hij bij een kudde hoort.”

Sédula na 50 jaar niet meer weg te denken

De Sédula is niet meer weg te denken binnen onze gemeenschap. Afgelopen woensdag was het precies 50 jaar geleden dat de toenmalige Antilliaanse regering begon met de uitgifte van de identiteitsbewijzen. Een groep schoolverlaters werden aan de slag gezet. Voor de Ñapa kwamen vier van hen en de toenmalige projectleider bij elkaar voor een gesprek met Judice Ledeboer.

Tekst: **Judice Ledeboer** Foto's: **Ken Wong**

Een groep jonge mannen ging aan de slag met een project dat compleet nieuw was. Na ongeveer drie jaar hadden alle mensen op alle eilanden van de toenmalige Nederlandse Antillen een Sédula.

Het was lange tijd niet nodig om een identiteitsbewijs te hebben, want de eilanden waren zo klein en iedereen kende elkaar. Echter, tijden veranderen en er kwamen hoe langer hoe meer mensen uit het buitenland naar de eilanden toe en de mensen kenden elkaar niet meer.

Ook in verband met het bestrijden van de criminaliteit moest er een identiteitsbewijs komen en een identiteitsbewijs zou ook handig zijn bij het reizen tussen de eilanden, omdat niet iedereen een paspoort had, behalve de welgestelden. Het werd dus tijd om een identiteitsbewijs in te voeren en zo geschiedde.

Afgelopen woensdag 1 april was het precies 50 jaar geleden dat de toenmalige Antilliaanse regering begon met de uitgifte van identiteitsbewijzen. De Democratische Partij had een verzoek tot het uitgeven van identiteitsbewijzen ingediend en door de Staten was er een nieuwe wet aangenomen. Zo'n 32 jonge mannen gingen aan de slag met een project dat compleet nieuw was. Na ongeveer drie jaar hadden alle mensen op alle eilanden van de toenmalige Nederlandse Antillen een Sédula.

Anno 2015 is de groep nog steeds goed bevriend en ze komen regelmatig bij elkaar. Helaas zijn er al negen overleden. De jonge-mannen waren toen 17, 18 en19 jaar oud en ze zijn nu allemaal tegen de 70. Vijf heren wilden graag het verhaal vertellen van de invoering. De wirwar aan anekdotes en het bulderend gelach over de ervaringen in die tijd dreigden het interview af en toe te ontsporen, maar de projectleider van de groep toentertijd, Angel Ramirez, nu ruim 80 jaar oud, riep de groep ook nu weer tot de orde en zo werd onder zijn leiding de geschiedenis rond de uitgifte van identiteitsbewijzen, 50 jaar geleden, verteld. De vijf mannen, Angel Ramirez, Arthur Curiel, Rudy Cijntje, Wendell de Palm en Etsel Rosenda vertellen met een zekere weemoed over de periode die voor hen het begin was van een werkend leven. Curiel: "Ik behoorde 'vers uit de schoolbanken' ook tot de groep. In die tijd ging het zoeken naar werk anders dan nu. Na het afronden van de schoolopleiding gaf je jezelf op als werkzoekende bij Fort Amsterdam. Je solliciteerde niet echt. We moesten iedere woensdag naar het Fort komen en daar moest je dan buiten zitten wachten of er een baan voor je was. En als die baan er was werd er gewoon gezegd: morgen begin je daar of daar met werken."

Staand van links naar rechts: Arthur Curiel en Wendell de Palm. Zittend van links naar rechts: Etzel Rosenda, Angel Ramirez, Rudy Cijntje.

Projectleider van het project, Angel Ramirez, moest een groep van 32 mannen selecteren en dat deed hij met behulp van een test die hij zelf had gemaakt. Ramirez: "Door het maken van die test en de antwoorden die de mannen gaven kon ik zien of de ze in het team pasten. Ze moesten taaloefeningen doen en rekensommen maken. Het project viel onder het ministerie van Algemene Zaken en Efrain Jonckheer was toen minister-president. We namen de mannen aan op contractbasis en de aanstelling ging per 1 april 1965 in."

De mannen dachten eerst dat het een 1 april-mop was. Ze geloofden niet dat ze waren aangenomen om het project van de invoering van een Sédula uit te voeren. Ze moeten er nu nog steeds hartelijk om lachen.

De eerste keer dat Ramirez het team bij elkaar had zei hij tegen ze: "Jullie zijn dan wel net van school, maar ik ben niet bang voor jullie." Gedurende het interview spreken de vijf mannen duidelijk hun respect uit voor Ramirez en laten ze hem zoals toen de leider zijn tijdens het gesprek.

Op een zolder van het gebouw van bevolking in Scharloo werd een ruimte ingericht waar de mannen aan het werk moesten. Ze moesten netjes gekleed, in overhemd met lange mouwen en met een stropdas, op de warme zolder aan het werk. Honderden dozen met persoonsgegevens werden van de planken gehaald. Veel dozen zaten onder het stof want het was soms behoorlijk stoffig in de ruimte. Curiel: "Je moet je indenken. Ik was 17 jaar en ik moest de hele dag op een zolder op een houten bankje zitten. Op die leeftijd wil je dat niet, maar ja, het was de beloning aan het eind van iedere maand die aantrekkelijk was." Met aftrek belastingen was dat 197,09 gulden, vult De Palm aan. Er volgt een schaterbui van alle mannen. Ze lachen vooral om die 9 cent, want die werd door de hele groep in een potje gedaan om te sparen voor een feestje.

De mannen kwamen er na een tijdje achter dat ze minder verdienden dan een ambtenaar in dezelfde schaal en dienden een klacht in. Projectleider Ramirez kreeg het bij Albert Hollander, toenmalig Hoofd Bevolking, die het project van de Sédula had opgezet, voor elkaar dat het salaris van de mannen gelijk werd getrokken met een ambtenaar. Met terugwerkende kracht kregen ze het verschil alsnog uitbetaald. Er waren vijf chefs die de groep aanstuurden, die iets meer verdienden. Dit waren de mannen die de hoogste opleiding hadden, meestal hbs of die al werkervaring hadden opgedaan. Ramirez was in die tijd 29 en hij vond het een hele eer dat hij de groep van 32 man mocht aansturen.

Aan de slag

Ze begonnen met het inventariseren van alle ingeschreven bewoners. Alle namen werden op alfabet en naar geboortedatum, lexicografisch gerangschikt. Toen dit klaar was konden de mannen pas echt aan de gang met het maken van de Sédula's. Alle Nederlanders kregen een grijze kaart en de buitenlanders een blauwe. Iedere persoon die een Sédula krijgt, heeft een uniek nummer dat heel doordacht is opgebouwd. Zo gaven de laatste twee cijfers van de Sédula aan op welk eiland de persoon is ingeschreven.

"Wij kregen voor Curaçao de cijfers 01 tot en met 40." Op de Sédula staan ook de naam, het adres en de geboortedatum van de betreffende persoon vermeld en het sédulanummer is tegelijkertijd ook het cribnummer bij de belastingen. Het samenstellen van de nummers vereiste dus veel precisiewerk. De bedoeling was dat ook de bloedgroep en vingerafdruk van de mensen op hun Sédula zou komen, maar dat is nooit doorgevoerd. "Hollander heeft met de invoering van de Sédula echt baanbrekend werk verricht", vertelt Ramirez. "Hij had visie."

De wijken in

Toen alle gegevens uitgezocht waren moest de groep mannen op pad en gingen ze de wijken in. Er werd proefgedraaid in de wijk Zwaan. Volgens Hollander was dat een wijk met echte Curaçaose mensen. De mannen gingen van huis tot huis en ze moesten foto's maken van de mensen voor op de Sédula.

Deze foto's werden gemaakt in een fotohokje dat met een vrachtwagen naar de betreffende wijken werd gebracht. "Wij moesten alles zelf doen", aldus Curiel. "We moesten leren om te gaan met de chemicaliën die bij het ontwikkelen van de foto's gebruikt werden en we maakten de foto's zelf. De mensen vonden de kwaliteit van de foto's vaak niet goed en we werden soms ook uitgescholden."

Er was ook altijd een groep mensen, vooral de Europese Nederlanders, die zich verzette tegen de uitgifte van een Sédula. Het deed hen denken aan de nazitijd in de oorlog en daarom wilden zij niet meewerken.

Omdat er productie werd verwacht werkten de mannen in twee shifts. Eén van zeven uur 's ochtends tot één uur 's middags en de andere van één uur tot half acht 's avonds. "Het werk was best zwaar. We werkten in de hete zon, de mensen werkten vaak niet mee en we stonden onder druk van onze projectleider omdat er geproduceerd moest worden. De werkdruk was hoog", aldus Curiel. Bij afgifte van de Sédula's werd later ook een enquête gehouden ten behoeve van de statistieken.

Na Curaçao naar Aruba

Op Curaçao waren ze na anderhalf jaar klaar en ging de groep mannen naar Aruba. Toen het werk op Aruba gedaan was werd de groep bij elkaar geroepen en sprak het Hoofd Bevolking Aruba de groep toe. Hij zei: "Er is een tijd van komen en er is een tijd van gaan", waarmee hij aangaf dat het project af was en dat een groot deel van de mannen niet meer nodig was in het project. De overige eilanden waren namelijk kleiner en er waren minder mensen nodig voor het werk. Nu lachen de heren om die opmerking die tot op de dag van vandaag nog door hen heen galmt, maar toen kwam die mededeling als een mokerslag aan en waren ze allemaal in shock. Er bleef een groepje over dat wel mocht blijven werken, omdat die 'dichter bij de partij' stonden. En toen gingen de mannen naar de andere eilanden: naar Bonaire en de Bovenwindse eilanden St. Maarten, Saba en St. Eustatius. Daar duurde het verzamelen van gegevens en het maken van de Sédula's nog eens anderhalf jaar en toen hadden alle ingezetenen van de voormalige Nederlandse Antillen een Sédula. Volgens de mannen was dat een mooie tijd. Ze waren als Curaçaoënaars graag geziene gasten, want ze kleedden zich goed en ze konden goed dansen. Weer barst iedereen in lachen uit, maar er volgen geen verdere details over hun tijd op de andere eilanden behalve dat er een nog grotere groepsband ontstond, die er tot de dag van vandaag nog is.

Ramirez kijkt met genoegen terug naar die tijd. "Het was voor mij genoeg om de groep te leiden. Het was een soort college voor me. Ik was hun coach. Ik stimuleerde de mannen ook om door te gaan studeren, om een universitaire studie te doen en ik ben heel tevreden over de loopbaan van allemaal."

Later is Ramirez zelf Hoofd van Dienst van Bevolking geworden en is er inderdaad een aantal van de mannen gaan doorstuderen. De meesten vonden later werk bij diverse overheidsinstanties, sommigen als Hoofd van Dienst. Curiel ging naar Nederland om een sportopleiding te doen en hij heeft later altijd functies gehad waarbij sport centraal stond. De Palm ging na het Sédula-project bij een radiozaak werken en kwam daarna bij de telefoondienst van de overheid terecht. Rosenda is jarenlang Hoofd van de Douane geweest. En Cijntje werd chef van de administratie bij de Burgerlijke Stand. Later begon hij zijn eigen restaurant. Met nadruk laat de hele groep weten er trots op te zijn dat zij hebben kunnen werken aan dit belangrijke project voor Curaçao en de andere eilanden.

Twee veranderingen

Tot op heden zijn er slechts twee veranderingen geweest in de Verordening betreffende de Sédula. De leeftijd om een Sédula te verkrijgen is verlaagd van 14 naar 12 jaar en de identificatieplicht is twee jaar geleden toegevoegd. "Die identificatieplicht stond altijd al in de wet, maar die werd nooit toegepast. Nu is iedereen verplicht een ID bij zich te hebben en moet hij die kunnen laten zien als er naar gevraagd wordt door bevoegde instanties, met of zonder reden.

De Sédula is in die 50 jaar een aantal keren van uiterlijk veranderd. De gegevens die er momenteel op staan zijn dezelfde gegevens als toen de Sédula voor het eerst werd uitgegeven. Thans wordt er gekeken om de Sédula weer in een nieuw jasje te steken omdat de gegevens niet meer kloppen wat het land van herkomst betreft. Ramirez fluistert: "Eigenlijk is de Sédula illegaal omdat de gegevens niet kloppen. Er staat op de Sédula nog steeds Nederlandse Antillen."Deze foto's werden gemaakt in een fotohokje dat met een vrachtwagen naar de betreffende wijken werd gebracht.

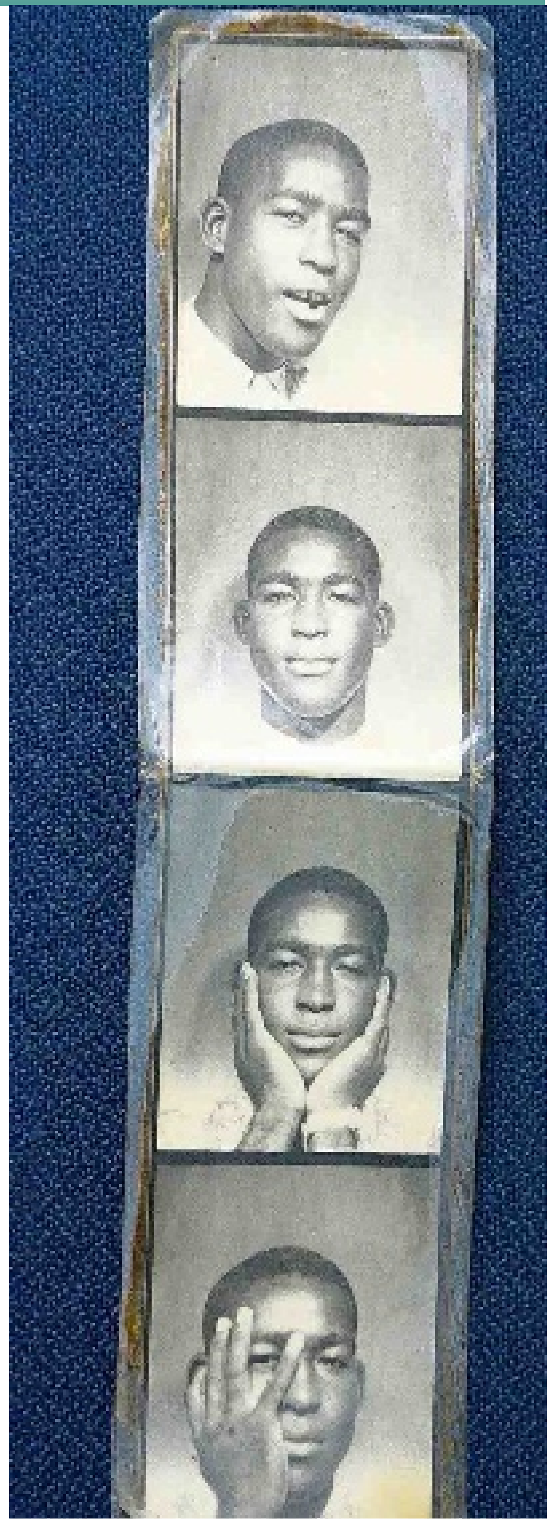

De pasfoto's werden gemaakt in een fotohokje dat met een vrachtwagen naar de betreffende wijken werd gebracht.

Aarzelende pijpen, ratelende tongen

De titel, 'Aarzelende pijpen, ratelende tongen', is niet van de schrijver van het boek over Hollandse orgelbouw op Curaçao, oud-organist en gynaecoloog van beroep P. Jan Boodt, maar is uitstekend gekozen daar het onderwerp op het eerste gezicht heel saai zou kunnen lijken. Maar niets is minder waar.

Tekst: **Verele Ghering** Foto's: **Ken Wong**

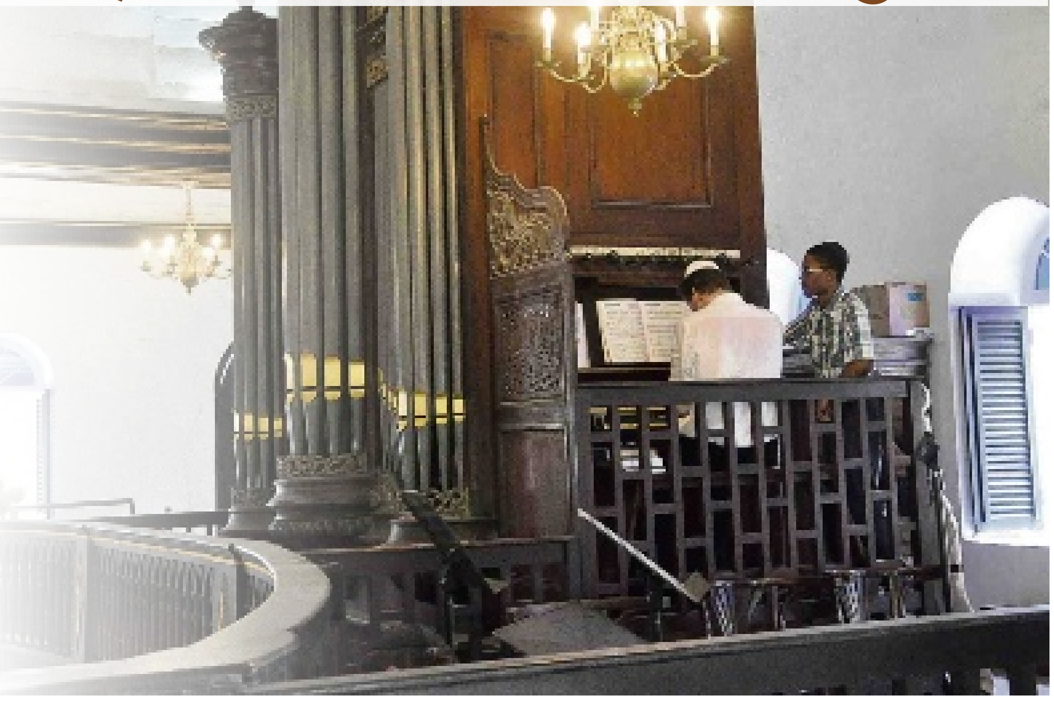

De presentatie van het boek vond plaats tijdens een bijzondere tocht langs drie orgels op verschillende locaties. Eeuwe Zijlstra uit Groningen bespeelde zowel het orgel in de Fortkerk als dat in de Santa Ana kerk in Otrobanda en in de synagoge in Punda (zie foto).

Jan Boodt die van 2002 tot zomer 2013 de vaste bespeler was van het orgel in de Fortkerk, schrijft helder en boeiend. Ondanks alle technische en financiële gegevens en dankzij interessante foto's is het geheel zeer de moeite waard. De ondertitel 'Hollandse orgelbouw op Curaçao' maakt meteen al duidelijk dat dit tot ons gedeeld cultureel erfgoed met Nederland behoort.

Uiteraard gaat dit boek over orgelbouw en dit voor de protestantse, katholieke en joodse kerkbesturen. Maar het schetst veel meer dan dat. Met mooie anekdotes en gepaste humor roept het een tijdsbeeld op waarbij de intermenselijke verhoudingen tussen de diverse kerkelijke gemeenten en de realiteit goed wordt weergegeven. Het geeft ons wat meer inzicht en draagt volledig bij aan de bewustwording van onze eigen geschiedenis. Dit is mijn inziens de grote verdienste van deze uitgave en we kunnen er heel dankbaar om zijn.
Het boek beslaat 225 pagina's en de indeling is met een voorwoord van Rudi van Straten, orgeldeskundige bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Nederland. Een inleiding en epiloog in 11 hoofdstukken waarvan de titels reeds goed aangeven waarover dit onderzoek gaat.
Elk hoofdstuk heeft min of meer dezelfde indeling: eerst leren wij over het ontstaan van het kerkgebouw en de groep religieuzen erachter, de maatschappelijke en religieuze omstandigheden, dan over het eerste orgel in dat gebouw en de latere orgels en de orgelbouwers, vervolgens over de organist(en) van dat orgel want zonder een organist holt dit type muziekinstrument achteruit, ook iets over het gebrek aan onderhoud en de restauratie en ten slotte de huidige situatie of de toekomstplannen.

Eerste orgel op Curaçao

In het eerste hoofdstuk gaat het over 'Het eerste orgel op Curaçao - het orgel in de Basilika Santa Ana'. Boodt haalt hier een interessant stukje geschiedenis boven water namelijk de tijd voordat de Hollanders in 1634 hier voet aan wal zetten. 'In 1527 bracht de Spanjaard Juan de Ampués, de toenmalige gouverneur van Curaçao, een aantal indianen terug naar Curaçao om het eiland weer te bevolken en er een handelspost te stichten. Vanuit de Venezolaanse plaats Coro bezochten rooms-katholieke geestelijken Curaçao om onderricht te geven aan de indianen in het katholieke geloof. Waarschijnlijk waren het de paters franciscanen die hier actief waren.'
Boodt vertelt ons verder dat de dorpen Ascension en Santa Ana, waar destijds de meeste mensen woonden, al kleine kerken hadden. 'Het allereerste kerkje werd gebouwd in 1527 bij de vestigingsplaats van de Spanjaarden te Santa Barbara. (...) Met de komst van de West-Indische Compagnie werd de protestantse - gereformeerde - staatsgodsdienst de enige officieel toegelaten godsdienst op Curaçao. (...) Zo nu en dan kwamen priesters uit Venezuela op Curaçao aan, hetzij op eigen gelegenheid, hetzij aan boord van schepen van Spaanse kapers. (…) Het eerste officiële rooms-katholieke kerkje werd gevestigd op Otrobanda, de 'andere kant, tegenover Punda, aan de overkant van de Sint Annabaai'. (...) De augustijner pater Caysedo uit Colombia mocht daar van de gouverneur in 1731 een stuk terrein kopen. Zijn houten huis stond zeer waarschijnlijk in de Consciëntiesteeg. Dit huis werd tot kerkje omgebouwd en gewijd aan Maria Boodschap (Mariakapel). Nadat pater Caysedo in 1738 was overleden, kreeg de Belgische pater Van Schelle problemen met diens geldschieter. Hij verbouwde naast het oorspronkelijke kerkje een houten huisje tot kerk, gewijd aan de Heilige Anna. (…).'
Hierna is het de eerste keer dat er in de archieven verwezen wordt naar een orgel op Curaçao in de brieven tussen de kerkmeesters en de priesters. Waar kwam dat orgel vandaan? Boodt schrijft: 'Gezien het uitgebreide feitenmateriaal over de nauwe banden tussen Coro en Curaçao is het zeer waarschijnlijk dat het allereerste orgel van de Santa Ana afkomstig is uit Venezuela. Of het meegebracht werd vanuit Spanje of in Venezuela gemaakt is, is onbekend.'
Er bestonden intensieve contacten tussen Curaçao en Coro in zowel het handels- als personenverkeer (ook onder anderen de gevluchte slaven vestigden zich in Coro). Boodt concludeert: 'Van alle orgels in de rooms-katholieke kerken is dat van de Santa Anakerk het oudste en eigenlijk het meest interessante omdat er betrekkelijk weinig aan de originele staat is veranderd. Het behoud van dit instrument zou van eminent belang voor het cultureel erfgoed zijn. Bij de zeer recente restauratie van de kerk is het orgel niet meegenomen.'

Van links naar rechts: schrijver van het boek Jan Boodt, archivaris van de bisschop Franklin Clemencia, voorzitter van de Stichting tot bevordering van de pijporgelcultuur op Curaçao Gerda Gehlen en organist Eeuwe Zijlstra.

Vergane glorie

In het tweede hoofdstuk getiteld 'Letterlijk vergane glorie - Het orgel in de lutherse kerk' doet Boodt uit de doeken dat er een lutherse kerk is geweest. Op een afbeelding kunnen we deze kerk goed zien en blijkbaar stond het op de hoek van wat nu de Breedestraat en het Brionplein te Otrobanda is. Zelfs dat de Curaçaose Joden een financiële bijdrage leverden, weet Boodt ons te vertellen. Ook in deze kerk was er een orgel. In 1804 werd door het Engelse bombardement deze kerk verwoest en was er geen geld meer voor herbouw.
In het derde hoofdstuk 'Een monumentwaardig orgel - De Fortkerk' lezen wij een grappig contrast over de manier waarop protestanten over het instrument denken. 'In het begin van de Fortkerk zal er nog geen orgel zijn geweest. Het orgel stond namelijk in gereformeerde kring niet al te goed bekend. Gereformeerd was toen de staatsgodsdienst. Men duidde het orgel wel aan als 'des Duyvels of Satans Fluytenkast'. Orgelbegeleiding bij de eredienst was uit den boze.'
In hoofstuk 4 'Uniek op de wereld - Het Flaes & Brünjes-orgel in de synagoge' vertelt Boodt hoe uniek dit orgel wel niet is.
En zo wordt in ieder hoofdstuk de indeling overzichtelijk gehouden zoals al eerder aangegeven.
Hoofdstuk 5 gaat over 'Van godshuis naar gerechtshuis - De Tempel Emanu-el', hoofdstuk 6 'Het grootste orgel - Kathedraal Pietermaai - Birgen de Rosario', hoofdstuk 7 'Slecht gesternte voor orgels - Steenrijk', hoofdstuk 8 'Het koororgel - De Emmakerk', hoofdstuk 9 'Afwijkende keuze - De Fatimakerk te Suffisant', hoofdstuk 10 'Een misverstand? - Het orgel in de Heilige Hartkerk te Janwé' en hoofdstuk 11 'Het jongste orgel - Het orgel van de Lourdeskerk, Brievengat.'

Jan Boodt oppert in de epiloog van zijn boek dat 'de orgelcultuur op Curaçao uitsluitend nieuw leven kan worden ingeblazen als er sprake is van voldoende draagvlak. Dit draagvlak zal door de eigenaren/beheerders zelf gerealiseerd moeten worden.'
In 2008 is de Stichting tot bevordering van de pijporgelcultuur op Curaçao opgericht, met de leden Jan Boodt (VPG), René Maduro (synagoge), bisschop mgr. Luis Secco (rooms-katholiek), Hans Elbertse (orgelbouwer), Eduardo Hanst (RK), Harry Victoria (RK), Sirving Keli (RK) en Gerda Gehlen. Dit team zal toch voor voldoende draagvlak moeten kunnen zorgen.

De uitgave van dit boek werd mede mogelijk gemaakt door Elbertse Orgelbouwers B.V te Soest, Flentrop Orgelbouw, Zaandam, de Mongui Maduro Foundation, Prins Bernhard Cultuurfonds Caribisch Gebied, Glas-in-nood Curaçao en Stichting Monumentenzorg Curaçao en uitgegeven bij Caribpublishing.

Food for thought.

Genieten tijdens Pasen van een lekkere appeltaart

Bij Pasen hoort een lekkere maaltijd en een lekker toetje, zoals een appeltaart. Er bestaan honderden variëteiten van appeltaart. Zowat elk land heeft tenminste 1 variatie van appeltaart. Met dit recept u nu ook.

Tekst: **Miriam de Windt**

Gewenste voedingsstof in acceptabele hoeveelheid aanwezig: vitamine A Ongewenste voedingsstoffen: vetten, verzadigde vetten, cholesterol, koolhydraten en calorieën. Vitamine A: wordt voor bijna 100 procent geleverd door de boter en de eidooiers in het recept. Boter en eieren, vooral eidooiers, proberen velen te mijden in hun dagelijkse voeding.

In taarten en andere banketwaar ontkomt u er bijna niet aan. Er zijn weinig recepten voor taart en banket zonder boter of eieren. De boter wordt in sommige recepten vervangen door olie of mayonaise. Dus u krijgt toch vetten in de taart. Afhankelijk van de soort olie, goede vetten in uw taart. Mayonaise echter... behalve vetten, krijgt u zeker verzadigde vetten en transvetten. Er zijn deegsoorten waarbij alleen eiwitten worden gebruikt; geen boter noch ander vet, bijvoorbeeld biscuitdeeg. Ongetwijfeld bestaat er een recept voor appeltaart met biscuitdeeg. Of misschien zelfs zonder deeg.
Vetten, verzadigde vetten en cholesterol: zijn ook voornamelijk afkomstig van de boter en de eidooiers. Indien u zo min mogelijk schadelijke stoffen in uw taart wilt hebben, kunt u grasboter en scharreleieren gebruiken. Beide komen ze van dieren die vrij kunnen rondlopen. Maar de vetten, verzadigde vetten en cholesterol blijven. Koolhydraten: worden geleverd door de bloem, suiker en de appels. De appels in mindere mate. Evenals het bijna onvermijdelijk is om geen vetten in uw taart te krijgen, is het ook zo goed als onmogelijk om geen koolhydraten en suikers te krijgen.
Calorieën: 332 calorieën die 1 punt van deze appeltaart levert, komt overeen met het aantal calorieën in 2 sneetjes brood, dun besmeerd met boter en 2 porties beleg. Dus, een eenvoudige broodmaaltijd met een 'open-face sandwich'. 332 Calorieën komt ook ongeveer overeen met 200 gram gekookte rijst (2 scheppen); en met 100 gram mager vlees, vetarm klaargemaakt, met een maaltijdsalade rauwkost + dressing. Het betoog is: evenveel calorieën als een broodmaaltijd of voedzame warme maaltijd of een flink gedeelte van uw warme maaltijd (de rijst). Heeft u het er voor over? Zoveel extra calorieën voor een toetje of lekkers er tussendoor? Waarom niet? Het is Pasen, het is feest. Mag best wel een keer. En dan kunt u toch nog voor balans, bijvoorbeeld geen rijst nemen.

'An apple a day keeps the doc tor away'... is een gezegde dat stelt dat appels gezond zijn.
Kanttekening: appels zitten jammergenoeg in de top 10 van fruitsoorten waarbij regelmatig residuen van pesticiden gevonden worden. Dat pesticiden een negatieve invloed hebben op uw gezondheid, is voldoende onderzocht en gedocumenteerd. Zelfs hele kleine hoeveelheden pesticiden zijn erg schadelijk. Behalve resten pesticiden, bevatten appels ook substanties om ze te beschermen tijdens transport en opslag. Verschillende soorten wax en synthetische stoffen, die u ook niet in uw lichaam wilt hebben. Het advies is om appels te allen tijde te schillen, als u geen biologische appels hebt. En informatie te zoeken over deze beschermtechnieken en stoffen. Welke appels worden hoe en waarmee beschermd? Er zijn soorten wax die minder schadelijk zijn.
Pasen is de belangrijkste christelijke feestdag. Men viert de opstanding van Jezus uit de dood nadat hij op Goede Vrijdag gestorven is. Pasen was vroeger ook een seizoensgebonden landbouwfeest. Het markeerde het begin van de lente en het einde van een tijd van schaarste, die heerste als de voorraden van de winter opraakten. Veel paasgebruiken zijn afgeleid van dit niet-christelijke lentefeest, zoals het rapen van eieren. Boeren beschouwden eieren als een kiem van kracht. Ze begroeven ze in hun velden opdat ze hun kracht op de bodem over zouden brengen
en voor een goede oogst zou den zorgen. De eieren dienden voor de katholieken ook om na de veertigdaagse vastenperiode weer op krachten te komen. Met Palmpasen werden de eieren ingezameld. Het gebruik om paaseitjes te verstoppen en weer te zoeken komt hier vandaan.
Pasen, feestdagen om vrolijk te zijn door hetgeen Jezus voor de mensheid gedaan heeft en dit met een 'overvloed' aan voeding te vieren.

Maak deze lekkere appeltaart en geniet er gerust van!

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932

Voedingswaarde voor 1 punt,
uitgaande van 8 punten uit 1 taart:

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
calorieën/kJoules	332/1394	17 %
Natrium	198 mg	10 %
Eiwitten	5 g	5 %
Kalk	30 mg	4 %
Vetten	11 g	16 %
IJzer	0,8 mg	5 %
Verzadigde vetten	6 g	31 %
Vitamine A	137 mcg	17 %
Cholesterol	71 g	26 %
Vitamine B1	0,05 mg	5 %
Koolhydraten	46 g	19 %
Vitamine B2	0,07 mg	6 %
Voedingsvezels	2 g	7 %
Vitamine C	3 mg	4 %

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May.

Ingrediënten:
2 cup bloem
7 eetlepels suiker
1 theelepel baksoda
6 eetlepels ongezouten roomboter, in blokjes, koud
1/4 cup melk
2 eigelen
11/4 cup rode wijn
kaneel
4 appels - boskoop, elstar, jona gold
zout
geraspte schil van een sinaasappel
1 eiwit, losgeklopt

Bereidingswijze:
In een kom de bloem mengen met 1 eetlepel suiker en de bak soda, de boter met de vingers in de bloem wrijven tot het deeg kruimelig is. In een andere kom, de melk en eigelen mengen met een vork door de bloem mengen. Naar een bebloemd oppervlak overhevelen en tot een bal kneden. In plastic folie rollen en 1 uur in de koelkast leggen. In een steelpan (1 liter) de suiker, wijn, kaneel, appels en schil aan de kook brengen boven een middelmatig heet vuur, temper tot middelmatig laag en pruttel tot de wijn stroperig is geworden, 25 minuten. Laten afkoelen. De oven tot 375 graden Fahrenheit voorverwarmen. Het deeg naar een bebloemd oppervlak overhevelen en tot een dikte van iets minder dan een halve cm uitrollen. Het deeg overbrengen naar een taartvorm met losse bodem van 28 cm. Het deeg op de bodem en zijkanten drukken. Het deeg netjes recht afsnijden en de restjes bewaren voor een decoratie in het midden van de taart. De appelvulling op de bodem scheppen en de deegranden erover vouwen. Om de decoratie te maken: het deeg uitrollen en naar eigen smaak een decoratie uitsteken en op de taart arrangeren. Het deeg met het eiwit bestrijken en met wat suiker bestrooien. In de voorverwarmde oven in 25 à 30 minuten goudkleurig laten worden.

Voor 8 personen.

Eet smakelijk,
May

Filosoof Hans Schnitzler:

In het Digitale Proletariaat brengt de Nederlandse filosoof en publicist Hans Schnitzler een nieuw soort proletariaat naar voren. Het gaat dan niet om een proletariaat in de zin van 'bezitloze arbeidersklasse', want materieel ontbreekt het vaak aan niets. We dreigen echter volgens de filosoof door de digitale revolutie onze handelingsbekwaamheid en levenskennis te verliezen.

Tekst: **Brede Kristensen**

In zijn 'Amusing ourselves to death' vergeleek Neil Postman indertijd de dystopische romans van Aldous Huxley (Brave New World) en George Orwell (1984). De verschillen zijn groot. Huxley stelde zich een heerlijke nieuwe wereld voor, waarin mensen als blije miertjes doen wat er van hen verwacht wordt. Orwell stelde zich een dictatoriale wereld van repressie, controle en angst voor.

"Orwell vreesde degenen die boeken zouden verbieden. Huxley vreesde dat er geen reden zou zijn een boek te verbieden, omdat er niemand zou zijn die het wilde lezen. Orwell vreesde degenen die ons informatie zouden onthouden. Huxley vreesde degenen die ons zoveel zouden willen geven dat we alleen maar passief... konden zijn. Orwell vreesde dat wat we haten ons te gronde zal richten. Huxley vreesde dat wat we beminnen ons te gronde zal richten."
Hans Schnitzler citeert Postman in zijn pas verschenen boek over het 'Digitale Proletariaat'. Noch Huxley noch Orwell kon vermoeden dat zich een digitale revolutie ging voltrekken, maar het is duidelijk dat Huxley's vrees buitengewoon actueel is. 'In een efficiënte technostaat ervaren de slaven hun ondergeschiktheid als een bevrijding', stelt Schnitzler. De slaven zijn de mensen die als brave miertjes alle digitaal-technologische innovaties netjes omarmen en gebruiken. Wij dus. Daarmee slaan we drie vliegen in één klap. We zorgen dat de commercie zich nergens zorgen over hoeft te maken. Investeringen in technologisch nieuwe producten maken zodoende een goede kans van slagen. Afnemers volop.
We stimuleren de voortgaande technologische ontwikkeling en vertechnisering van de samenleving. Immers, de ene ontwikkeling roept de noodzaak voor een volgende op en zolang wij het allemaal voor zoete koek slikken komt er dus geen kink in de kabel van die ontwikkeling. We stemmen ons brein af op de digitale apparatuur die we krijgen aangeboden. Niet alleen weten vooral jonge mensen hoe langer hoe gemakkelijker met die apparatuur om te gaan, maar we maken ons ook het denkpatroon eigen dat nodig is er volop gebruik van te maken. De behoefte om 'anders' te denken verdwijnt.

Denk- en leefwereld

Een citaat van Günther Anders, waarmee het boek opent, maakt dit duidelijk: 'wat men niet kan bevatten, daar kan men ook niet over nadenken. En waarover niet meer nagedacht wordt, dat bestaat op den duur ook niet meer'. Kortom, onze denk- en leefwereld begint samen te vallen met onze digitaal-technologische omgeving.

Dit is het onderwerp van Schnitzlers 'kleine kritiek van de digitale rede'. Zijn beschrijving van de digitaal-technologische omgeving en de invloed die deze uitoefent, komt overtuigend op mij over. Zijn conclusie dat wij thans gereduceerd zijn tot een digitaal proletariaat dat wordt uitgebuit door... ja door wie eigenlijk?.. lijkt me aanvechtbaar.
Daarover straks meer. Eerst de beschrijving van de digitaal-technologische omgeving. Hoe hebben we het voor elkaar gekregen dat de technologische ontwikkeling zo langzamerhand het voortouw heeft genomen? Schnitzler meent dat dit het gevolg is van een huwelijk tussen twee partners die het eeuwenlang niet met elkaar konden vinden: wetenschap en techniek. Wetenschappers voelden zich als zuivere denkers ver verheven boven het platte gedoe van fysieke arbeid. Technici probeerden de zware fysieke arbeid van mensen te verlichten, maar het zou niet in hen opkomen daarbij de hulp van wetenschappers in te roepen. Hoe kon dat huwelijk enkele eeuwen geleden dan toch worden gesloten? Antwoord: dankzij de bemoeienis van een koppelaarster. De naam van die koppelaarster? Kapitalisme.
Lezen we verder, dan blijkt dat er in de visie van Schnitzler nog een tweede koppelaarster aan het werk is: mogelijkheidszin. Misschien beter: mogelijkheidsdrift. Op een gegeven moment in de geschiedenis zijn mensen (Schnitzler spreekt graag van 'de mens') tot de overtuiging gekomen dat de altijd problematische werkelijkheid waarin wij leven voor verbetering vatbaar is. Ofwel dat verbeteringen mogelijk zijn. Die overtuiging resulteerde in een vrolijke innovatielust, die door de nodige technologische en financiële 'quick wins' stevig werd aangewakkerd. 'Wat zich hier manifesteert is de in beton gegoten regel dat de mens te allen tijde handelt naar de mogelijkheden die de techniek hem biedt'. Maar, zo voegt hij er enkele bladzijden later aan toe: 'eenmaal in galop laten de rossen van de techniek zich lastig temperen of bijsturen'. Ze slaan dus op hol.
De invoering van de alles en iedereen digitaliserende computer, toont hoe onbeheersbaar de galop van het paardenspan van wetenschap en techniek is geworden. De mens, zo betoogt Schnitzler verder, heeft niets meer in te brengen. Hij is gereduceerd tot een proletariër, een breinwerker, die niets anders kan dan zich passief te buigen onder dit geweld. Dat doet de nieuwe proletariër zonder protest want het leven is inmiddels behoorlijk comfortabel geworden.

Schnitzler stelt meer dan hij betoogt. Of de gemiddelde (proletarische) lezer zich zal laten overtuigen door al die indrukwekkende statements, betwijfel ik. Dat is jammer. Als Schnitzler de door hem genoemde studie van Jacques Ellul over de 'technologische bluf', beter had bestudeerd, had hij de lezer een kristalheldere argumentatie kunnen voorhouden. Het zij zo. De erop volgende hoofdstukken, over de transparantiedwang en de banalisering van het intieme, zijn mijns inziens sterker.
Transparantie: deze betreft niet alleen de wenselijkheid van transparante besluitvorming bij de overheid en in het bedrijfsleven. Ik neem aan dat Schnitzler ook inziet dat achterkamertjespolitiek moeilijk met democratie te combineren is. Schnitzler richt zijn pijlen op de bereidheid van burgers om 'datasubject' te worden.
Of we nu surfen, liken, sms'en of twitteren, we bewegen ons in cyberspace en zijn daardoor onherroepelijk een transparant datasubject geworden. Dat wil zeggen we kunnen worden gevolgd, gecontroleerd, gebruikt en gemanipuleerd, allemaal met de bedoeling het gewenste gedrag in de fysieke werkelijkheid op te roepen. Het gewenste koopgedrag, het gewenste politieke gedrag, sociale gedrag enzovoort. Het is ook de enige manier om criminaliteit en terrorisme te voorkomen, dan wel op te sporen en te bestrijden.

Het zogenaamde datasubjectivisme gaat ervan uit dat het datasubject samenvalt met de gegevens die het zelf genereert. 'Weet men alle informatie aan hem te onttrekken... dan heeft men de persoon en al zijn eigenschappen geïdentificeerd en tevens de instrumenten in handen om ongewenste disposities om te buigen naar het gewenste'.

'Digitale proletariërs verenigt u'

Dit schept een illusie van controle en verbetering. Schnitzler stelt dan ook dat de data-subjectivische ethos als bezweringsformule functioneert voor het menselijk tekort. Een van de voorbeelden die hij geeft om dit toe te lichten is obesitas. Deze ziekte wordt niet gezien als uiting van een problematische sociale en persoonlijke existentie, maar van een hoeveelheid beweging, vet, calorieën, koolhydraten en nog wat in digitale kaart te brengen factoren. Met die factoren gaat de patiënt aan de slag, desgewenst geholpen door een 'datacoach' en een app die waarschuwingssignalen uitzendt. Of de digitale bezweringsformule soelaas biedt? Het valt te betwijfelen.

Desalniettemin zal van de meeste mensen binnen afzienbare tijd een digitaal profiel en levensloopverslag beschikbaar zijn. Google, Facebook en twitter hebben het keurig voor elkaar gekregen en zich onmisbaar gemaakt, terwijl niemand protesteert. 'Het datasubject heeft zijn digitale dwangbuis vrijwillig aangetrokken'. Geïnspireerd door de Britse filosoof Jeremy Bentham die een 'panopticum' bedacht om alle mensen vanuit een centraal punt fysiek in de gaten te houden (zoiets als camera's in de binnenstad), spreekt Schnitzler van het 'digitale panopticum' om de menselijke geest in de gaten te houden. Alleen is de alziende blik nu gedecentraliseerd en staat in dienst van reclame, publieke dienstverlening, terrorismebestrijding, verzekeringswezen en ga maar door.

Het idee is dubieuze geesten onschadelijk te maken, voordat zij tot handelen in de werkelijkheid overgaan. Betekent dit dat ons in de nabije toekomst bespaard zal blijven dat een naar zelfmoord neigende piloot in een cockpit plaats kan nemen? Ook dat valt te betwijfelen.

Persoonlijk op Facebook

Schnitzler gaat nog een stap verder. Dat doet hij in een volgend hoofdstuk dat is gewijd aan de 'banalisering van de intimiteit'. Of beter gezegd aan het verdwijnen van intimiteit. Het beste hoofdstuk van zijn boek. Iedereen plaatst doodleuk de meest persoonlijke berichten op Facebook. Remmingen zijn er nog maar amper. Neem nu dit berichtje: 'als ze dat kind houdt steek ik der in der buik dan gaan ze samen dood'. Blijft het daarbij, of zal de schrijver de daad bij het woord voegen?

Momenteel worden in Nederland met een bevolking van 17 miljoen

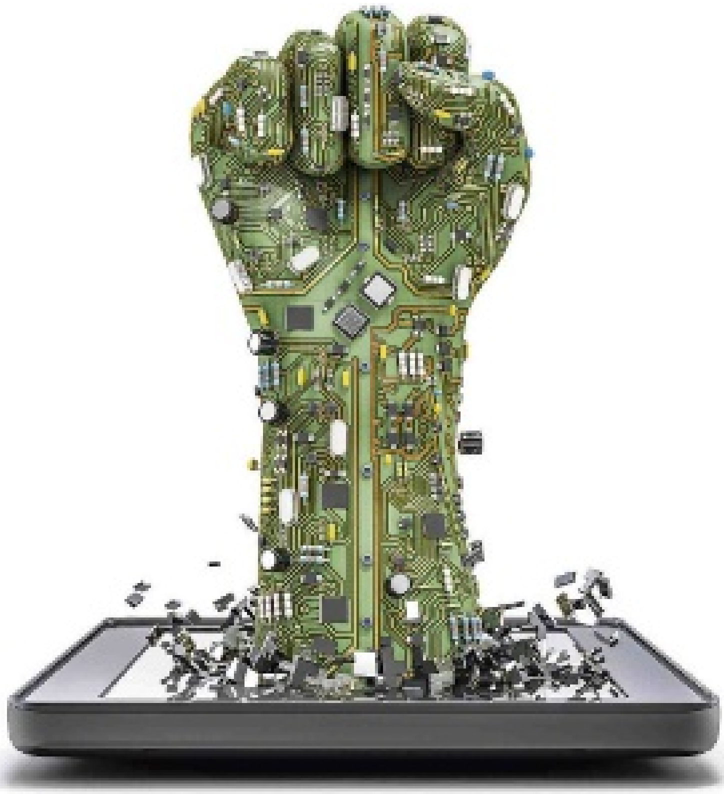

per dag tegen de 5 miljoen twitterberichten verzonden. Gemiddeld bevatten 35.000 van die berichten een bedreiging. Dagelijks worden daarvan 200 nagetrokken door een 40-tal cyberagenten. Er is geen sprake van afname. Wel van toename. De mogelijkheid zich ongestraft publiekelijk te uiten over van alles en nog wat, maakt zeer primitieve driften bij mensen los. Er wordt op elkaar gejaagd, er wordt massaal commentaar geleverd op misstappen, de meest krankzinnige suggesties worden gedaan en misselijk makende wensdromen geuit.

Het hele 'horrorkabinet' van het innerlijke leven (de term komt van de socioloog Richard Sennett) mag gezien en ook nog eens rijkelijk uitgebreid worden. Zonder enige twijfel heeft dat gevolgen voor het uiterlijke leven en de fysieke werkelijkheid. Bijgevolg is er geen grens meer tussen privédomein en het publieke domein. Vroeger mocht het privédomein publiekelijk eventjes zichtbaar worden op duidelijk begrensde volksfeesten, zoals Carnaval en Sinterklaas. Daar mag en mocht het allemaal. Nu mag het voortdurend.

Kortom, we hebben te maken met een gigantisch dehumaniserings- en vervreemdingsproces, met als resultaat de gemiddelde mens als proletariër. Een zinvolle benaming? De traditionele proletariër had niets te verliezen en althans in materieel opzicht alles te winnen. Hij was zich bewust van het grote zichtbare materiële onderscheid tussen de werkende en heersende klasse. Voor de digitale proletariër is in materieel opzicht alles naar wens. Waarover zou hij zich druk maken? Hij is in geestelijk opzicht verarmd en juist daarom is hij zich van geen armoede bewust. Aan wie zouden we ons moeten spiegelen?

Huxley en Ellul hadden gelijk. Waarom zouden we nog een moeilijk boek lezen? Waarom een ingewikkelde dialoog aangaan met mensen die duidelijk op een andere golflengte zijn afgestemd? Levert dat iets op? Voegt het iets toe aan ons materiële levensgeluk?

Aan het einde van zijn essay roept Schnitzler alle digitale proletariërs op zich te verenigen. Ik vrees dat zij, of beter 'wij', dat pas zullen overwegen, als de geestelijke verarming nog een tijdje doorgaat, als we gespeend blijven van iedere vorm van reflectie en we ons bijgevolg steeds vaker als wrede, gevoelloze massamensen gaan manifesteren in de virtuele werkelijkheid en onze imaginaire zinloze wreedheden tenslotte gewetenloos in praktijk gaan brengen, zoals IS en Boko Haram dat reeds op extreme wijze doen.

De wreedheid van onze eigen ongereflecteerde werkelijkheid zal ons wakker schudden. Kan ook zijn dat de door techniek verwoeste natuur het zal doen. Kleine kans dat publicaties als die van Schnitzler zelfreflectie op gang brengen en een metamorfose van brave proletarische mier naar kritische mens bewerkstelligen. Ik hoop het van harte.

Hans Schnitzler, Het digitale proletariaat, Amsterdam 2015, 175 pagina's.

Letra

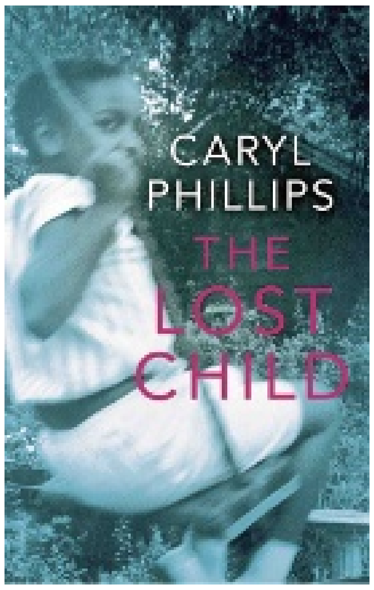

Caryl Phillips

Caryl Phillips afkomstig uit St. Kitts en thans woonachtig in New York, is na diverse romans en bundels verhalen en essays inmiddels een bekende auteur in het Engelse taalgebied geworden.

Hij schreef onder meer Dancing in the Dark, Crossing the River, Color Me English en A Distant Shore, waarvoor hij tal van prijzen en onderscheidingen ontving. The Lost Child is zijn nieuwste roman. Hij liet zich inspireren door de figuur van Heathcliff, de donker gekleurde zigeunerjongen uit Wuthering Heights van Emily Brontë, die gewoontes en gevoelens op scherp zet, in twijfel trekt en aan het wankelen brengt. Vooral die van Cathy Earnshaw.

In Phillips' Lost Child is Monica Johnson de hoofdpersoon. Als jonge Oxfordstudente, die lijdt onder het regiem van een grillig-autoritaire vader, geeft ze haar studie op omwille van haar vriendschap met een 10 jaar oudere student van een van de Caribische eilanden: Julius Wilson. Deze Julius zet zich in voor een politieke organisatie die ten strijde trekt tegen moderne vormen van kolonialisme. Het blijkt niet alleen een strijd tegen externe vormen van kolonialisme, maar ook tegen innerlijke gebieden van ons leven die 'bezet' worden door duistere machten, waarmee we de confrontatie uit de weg gaan. Boosheid daarover, gesublimeerd tot trots, werkt als een obstakel om verder in het leven te komen en zichzelf te ontwikkelen. Tot overmaat van ramp wordt deze boosaardige trots of trotse boosheid overgedragen op de volgende generatie. Het huwelijk tussen Monica en Julius loopt van geen kant. Monica gaat er met haar twee zonen van door.

Ze vestigen zich in Noord-Engeland. Afgezien van armoede is er de voortdurend merkbare onderstroom van discriminatie waarmee de lichtgekleurde jongens geconfronteerd worden, alsof die de oorzaak van hun armoede is. Monica is er mentaal niet tegen opgewassen en stort psychisch in. De oudste zoon doet zijn uiterste best zijn moeder en broer te beschermen, maar slaagt daar niet in. Tommy, de jongste broer wordt het 'verloren kind'.

De roman heeft duidelijk een wijdere strekking. Niemand ontkomt aan de keuze: nemen of ontlopen van verantwoordelijkheid voor het eigen leven. Dat wordt al bij de opening op dramatische wijze duidelijk gemaakt. Het boek begint namelijk met een verhaal van een eeuw geleden over een West-Indische vrouw die verlaten en gedesillusioneerd wordt aangetroffen bij de haven van Liverpool. Haar zeven jaar oude zoontje 'hovering protectively over his afflicted mother'. Wie is nu eigenlijk het 'verloren kind'? Zonder een moment sentimenteel te worden, weet Phillips de lezer deze vraag met dubbele bodem voor te leggen.

Persoonlijke verhoudingen in een kleinschalige samenleving

"Het is van groot belang in een kleinschalige samenleving, waar persoonlijke verhoudingen een grote rol spelen en een expliciete weigering niet gemakkelijk wordt gegeven, dat regels inzake bevoegdheid en formele besluitvorming strikt in acht worden genomen."

Tekst: **Eline J.M. Lotter Homan**

Dit is een in de rechtspraak in het Caribisch deel van het Koninkrijk veelvuldig gehanteerde regel. Het gevolg daarvan is dat geen gerechtvaardigd vertrouwen kan worden ontleend aan toezeggingen van personen of organen die niet formeel of zelfstandig tot besluitvoering met betrekking tot het specifieke onderwerp van de toezegging bevoegd zijn.

De eerste keer dat de regel werd geformuleerd was door het Gemeenschappelijk Hof van Justitie in 2001 in verband met toezeggingen van erfpacht op een bepaalde locatie door een gedeputeerde in Curaçao.
Een zeer recente uitspraak betreft een op 18 februari 2015 gewezen vonnis in kort geding van het Gerecht in Eerste Aanleg van Aruba. In die zaak ging het om diverse personen die in opdracht van de publiekrechtelijke rechtspersoon Serlimar schoonmaak- en onderhoudswerkzaamheden uitvoerden aan en langs de openbare wegen. De onderliggende contracten waren voor bepaalde tijd. Op een gegeven moment heeft Serlimar te kennen gegeven de contracten niet te zullen verlengen, waardoor de contracten dus afliepen op de in het contract genoemde einddatum. De personen waren het hier niet mee eens en wendden zich tot de rechter. De grondslag van hun vordering was dat Serlimar gehandeld zou hebben in strijd met de beginselen van behoorlijk bestuur door de contracten op te zeggen en dat er tevens sprake was van onrechtmatige daad. Bij eisers was volgens hen namelijk het gerechtvaardigd vertrouwen opgewekt dat hun overeenkomsten onder gelijke voorwaarden zouden worden voortgezet, omdat ook in het verleden deze meerdere malen probleemloos waren verlengd en daarenboven aan één van de eisers door de minister, belast met aangelegenheden van milieu, een paar maanden voor de einddatum van het contract nog gezegd zou zijn dat verlenging geen probleem zou zijn. Het gerecht heeft de vorderingen van eisers echter afgewezen en concludeert dat de contractanten geen vertrouwen konden ontlenen aan de toezegging van de minister of diens coördinator, zelfs niet indien het de premier betreft, omdat bij landsverordening de bevoegdheid tot het sluiten van contracten nu eenmaal is toebedeeld aan de directeur van Serlimar en de minister alleen aanwijzingen van algemene aard mag geven. De rechter verwijst daarbij expliciet naar bovenstaande regel zoals geformuleerd door het Hof in 2001.
Maar wat heeft het Hof nu eigenlijk in 2001 tot die regel doen komen? Wat zijn die eigenaardigheden van onze kleinschalige samenlevingen hier op de eilanden? Mr. dr. J.P. de Haan, lid van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie heeft hierover geschreven in een artikel over de bijzondere positie van de rechter in de kleinschalige eilandgemeenschappen, welk artikel verscheen in het Nederlands Juristenblad van 18 januari 2013. De Haan legt uit dat uit literatuur over de sociale gevolgen van kleinschaligheid van een samenleving naar voren komt dat bij de invulling van de norm van maatschappelijke betamelijkheid bij handelingen door de overheid er rekening mee moet worden gehouden dat er sprake is van wederzijdse afhankelijkheidsrelaties tussen de bestuurders en ambtenaren enerzijds en de burgers anderzijds. De Haan verwijst daarbij naar een door de auteur P.C. Verton verwoorde leer over 'politieke patronage' en een door een andere auteur, H.F. Munneke, genoemd verschijnsel van 'sociale beheersing'. Politieke patronage doet zich voor indien bestuurders aan burgers gunsten verlenen ten koste van het algemeen belang. Bestuurders maken door het doen van beloften de kiezers van zich afhankelijk. Terwijl bij 'sociale beheersing' de burgers door middel van hun relaties met bestuurders invloed uitoefenen op het handelen van deze bestuurders. Juist in een kleinschalige samenleving ontkomt men niet aan het bestaan van familie- en vriendschapsrelaties tussen bestuurders en burgers. Dit vergroot het risico dat bepaalde belangen worden gebruikt in relatie tot bestuurders of hun familie of vrienden om zodoende gunsten te verkrijgen, ook al zou dit ten koste van het algemeen belang gaan. Daar komt dan nog eens bij dat diezelfde burgers ook kiezers zijn op wiens stem die politici wensen te rekenen. Nu een rechter niet altijd inzicht heeft in de onderlinge verhoudingen en achterliggende belangen die mee kunnen hebben gespeeld bij de totstandkoming van een toezegging, en of er dus sprake is van politieke patronage of sociale beheersing, dient een rechter zeer terughoudend te zijn met het honoreren van toezeggingen en kan een burger slechts gerechtvaardigd vertrouwen ontlenen aan een toezegging welke is gedaan door het bevoegd gezag.
Een belofte door een daartoe onbevoegde maakt dus geen schuld...

Mr. Eline J.M. Lotter Homan is advocate op Aruba bij HBN Law.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 Deel van het servies, 5 Chinees gerecht, 9 wildragout, 11 haaruitval, 13 Caribisch eiland, 15 sprookjesfiguur, 16 soort stof, 19 brandgang, 20 verbond, 22 grondstof voor bier, 23 Chinees gewas, 24 muziekteken, 25 moeder, 28 contant, 31 Japanse gordel, 32 plantaardig voedsel, 36 Bijbelse figuur, 37 zuidvrucht, 38 vrouwelijk dier, 39 autowedstrijd, 40 collegegeld, 41 gevoel.

VERTICAAL
1 Bladvezels van de agave, 2 stom, 3 voederbak, 4 oude Duitse munt, 5 stad in België, 6 geestdrift, 7 god van de onderwereld, 8 halfedelsteen, 10 sprookjesfiguur, 12 de Verenigde Staten, 14 hoofdstad in Europa, 17 heermoes, 18 traag, 21 eenheid van lichtgevoeligheid, 22 zoon van (voor Schotse namen), 25 mal, 26 mythische koning, 27 nieuw, 29 vooruit!, 30 Oostenrijkse componist, 32 dunne gesleten plek in kleding, 33 plaats, 34 klinknageltje, 35 delfstof.

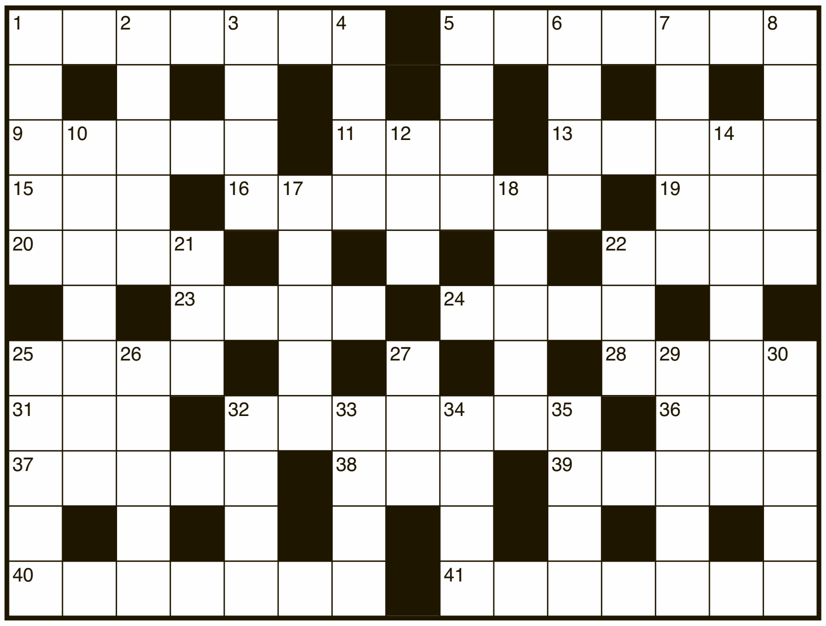

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

A.van Vliet
San Fuego 52
Aruba

I.M. Martiena
Irenelaan 24
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

ZWEEDSE PUZZEL

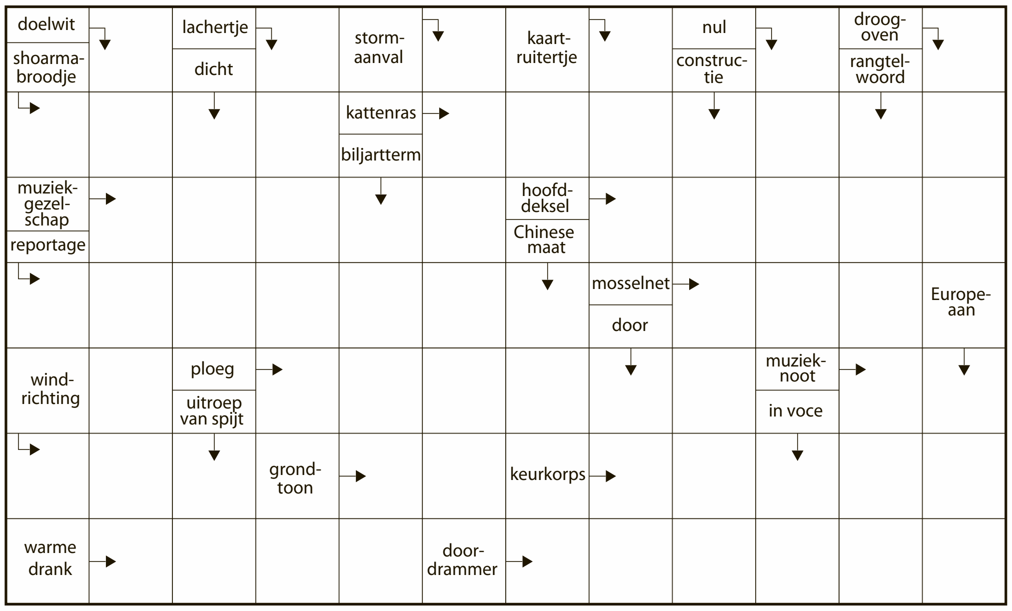

CRYPTOGRAM

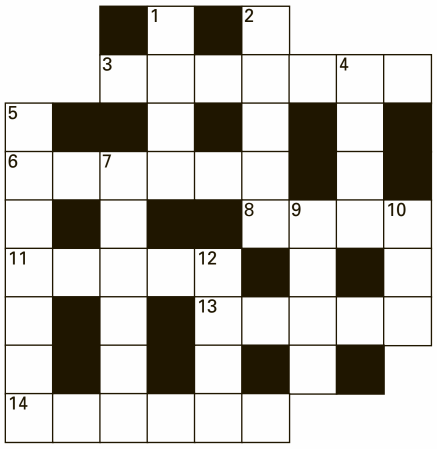

HORIZONTAAL:
3. Niet echt vervaardigd (7); **6.** Schilderij van een schots (6); **8.** Over die vis gaan praatjes (4); **11.** Eén van de elementen die we negeren (5); **13.** Door de damp nu geen kardinaal meer (5); **14.** Hard zuchten kun je gebruiken in de bouw (6).

VERTICAAL:
1. Streep waar Engelsen elkaar ontmoeten (4); **2.** Wordt bedorven door te lage prijzen (5); **4.** Zogenaamd is het geen lafaard (4); **5.** Dat is iemand zonder uurwerk (7); **7.** Een kwartier om de doodsoorzaak vast te stellen (6); **9.** De richting waarin Toos zich bevindt (4); **10.** School voor lichamelijke opvoeding (3); **12.** Aantal vechtende honden (4).

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

	8	6					2	
		7	1		4	6		8
	4				2	3		
4			3					9
		2	8		1		6	
	5			6			7	2
3		9	2					
5				3			9	
6	2	8				7		

HEAVY

3						4		
						9	6	
5		7	8					
								9
8				3		1		
	6			4				
2				6				
		5				2	8	
		8	2				1	7

WOORDZOEKER

H	U	U	R	S	C	H	U	L	D	B	L	E
O	S	Z	U	L	T	E	A	IJ	E	B	N	D
O	P	J	I	I	I	R	T	V	A	E	I	I
G	E	L	T	T	G	R	A	L	A	U	U	E
T	L	A	A	O	E	S	B	A	R	N	T	W
E	E	V	T	T	E	P	C	K	T	H	N	A
P	O	R	N	E	I	R	N	S	E	A	E	A
U	L	E	E	S	K	E	M	R	M	Z	R	R
N	O	A	S	C	N	E	K	A	M	E	E	M
T	O	O	T	O	H	K	N	A	L	R	I	E
P	G	O	B	S	A	T	H	B	R	IJ	D	R
E	K	J	R	N	L	A	R	K	O	R	N	K
H	A	R	D	D	R	A	V	E	R	R	E	E
E	M	E	U	B	E	L	A	O	M	A	D	N
B	E	W	A	P	E	N	I	N	G	E	A	C
L	A	A	N	K	O	O	P	S	O	M	L	K

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AANKOOPSOM
ABRAHAM
AMANT
ARGOT
BEHEPT
BEUNHAZERIJ
BEWAPENING
BONENKRUID
DIERENTUIN
ETHER
GOSSIPBLAB
HARDDRAVER
HAVANNA
HOOGTEPUNT
HUURSCHULD
KANDEEL
KARREN
LADEN
LEEUW
LILLE
LITOTES
MEUBEL
NOORDEN
OVATIE
PLATSLAAN
SNOEKBAARS
SPELEOLOOG
SPREEKTAAL
STRAATARM
SUJET
TEKENBORD
TERECHT
TOENTERTIJD
TOERMALIJN
TREMEL
WAARMERKEN
WEIDE
ZULTE

© Puzzelland/150404

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

9	8	3	6	4	1	5	7	2
4	5	6	7	2	3	8	9	1
7	1	2	8	9	5	3	6	4
6	7	5	3	1	4	2	8	9
2	4	9	5	8	6	7	1	3
1	3	8	9	7	2	6	4	5
5	9	1	2	6	7	4	3	8
8	2	7	4	3	9	1	5	6
3	6	4	1	5	8	9	2	7

Heavy

3	8	4	9	1	6	5	2	7
9	6	5	2	8	7	3	4	1
2	1	7	3	5	4	6	8	9
7	4	2	1	3	9	8	6	5
6	9	8	5	4	2	1	7	3
5	3	1	6	7	8	2	9	4
1	7	9	8	6	3	4	5	2
8	2	3	4	9	5	7	1	6
4	5	6	7	2	1	9	3	8

Cryptogram:
Horizontaal: 3. Koepels; 6. unster; 8. twen; 11. kwast; 13. omzet; 14. solair.
Verticaal: 1. Port; 2. sport; 4. live; 5. ruikers; 7. stapel; 9. wijze; 10. net; 12. tooi.
Woordzoeker:
STOFDICHT

Zweedse puzzel

■	M	■	P	■	O	■	M	■	K	■	V
L	E	V	E	■	S	P	I	N	O	Z	A
■	D	E	N	I	M	■	R	E	E	E	L
V	I	E	T	N	A	M	■	C	R	U	■
■	C	■	A	R	A	R	A	T	■	L	M
D	U	O	■	I	N	■	P	A	L	E	I
■	S	S	T	T	■	S	P	R	A	N	K

Prijspuzzel

A	T	A	P	■	O	V	A	A	L	■	N	A	A	D
B	■	K	O	O	P	■	T	■	E	Z	E	L	■	I
A	M	E	N	■	U	B	O	O	T	■	R	O	C	K
C	A	L	Y	P	S	O	■	L	O	O	F	H	U	T
A	G	A	■	I	■	B	O	Y	■	P	■	A	R	E
■	E	■	S	N	O	T	■	M	A	A	S	■	I	■
E	N	K	■	U	■	A	M	P	■	A	■	E	E	A
S	T	A	M	P	E	I	■	U	K	K	E	P	U	K
S	A	R	A	■	C	L	O	S	E	■	D	I	S	K
A	■	O	X	E	R	■	L	■	E	N	D	E	■	E
Y	E	T	I	■	U	I	V	E	R	■	A	K	E	R

St. Eustatius

Een eiland met vele kleuren, geuren en gezichten. Curaçao is de ultieme mix van diversiteit in cultuur en de cijfers bevestigen dit. Maar liefst 100 verschillende nationaliteiten zijn te vinden op het eiland met allemaal hun eigen gewoontes, tradities en verhalen. Vandaag maken we kennis met RonLe Rouse uit St. Eustatius. Hij kwam met zijn ouders mee naar Curaçao in 2000.

Tekst: **Elisa Koek** Foto: **Ken Wong**

Hoe is jouw Curaçao-verhaal begonnen?

"Mijn vader kreeg een baan op de plantage bij Porto Marie dus besloten we met het hele gezin naar Curaçao te verhuizen. Ik was achttien en wilde gaan studeren dus dit kwam goed uit. Op St. Eustatius was er weinig keuze om verder te studeren. Havo en vwo hadden we toen nog niet dus ik wilde sowieso van het eiland af. Nadat ik mijn studie op Curaçao had afgerond, ben ik negen jaar naar Nederland gegaan om nog een studie te doen. Daar realiseerde ik me wat mijn echte passie was: muziek. Vanaf mijn vijftiende speelde ik basgitaar en ik wilde mijn eigen band om mijn eigen muziek mee te maken. In Nederland toerde ik met The Rootsriders en soms maakten we een tour naar Curaçao, maar die was kort. Ik wilde naar 'huis', rust, familie en verdergaan met muziek. In 2013 ben ik teruggegaan naar Curaçao en er gebleven."

Heb je je doel bereikt?

"Ja! Ik was net terug op Curaçao toen ik een oud-klasgenoot tegenkwam die een reggaeband had. Hij nodigde me uit om mee te komen spelen en we spelen nu meerdere malen per week op verschillende locaties. Sinds kort heb ik ook mijn eigen band. Dit is altijd mijn doel geweest. Ik kan nu een andere kant van mezelf laten zien en de muziek spelen waar ik van houd zoals soul en funk. De kans dat ik dat op St. Eustatius zou kunnen doen, is erg klein. Curaçao is toch een stuk groter met veel horecabedrijven die vragen om livemuziek."

Wat mis je uit St. Eustatius?

"Ik mis het kleinschalige. Op St. Eustatius is alles op loopafstand: je loopt in tien minuten naar het strand of in vijftien naar de stad. Alles is binnen handbereik terwijl je op Curaçao nergens bent zonder een auto of de bus. Het kleinschalige zorgt er ook voor dat de bevolking van St. Eustatius een hele hechte gemeenschap is. Iedereen kent elkaar en er is veel sociale controle. Er is dus ook bijna geen criminaliteit. De huizen staan altijd open, je groet elkaar en let op elkaar."

Wat zijn belangrijke verschillen of overeenkomsten tussen St. Eustatius en Curaçao?

"De twee eilanden hebben veel met elkaar gemeen. Ze zijn beide deel van het Koninkrijk, liggen in de Cariben en het landschap is vergelijkbaar. Toch is de cultuur wel verschillend. Door het kleinschalige op St. Eustatius is de bevolking echt één geheel. Er is bijna geen sprake van discriminatie door kleur, afkomst of status. Als je chill doet, word je chill behandeld. Doe je onaardig, word je ook zo behandeld. Mensen staan open voor elkaar en beoordelen je op wie je bent in plaats van hoe je eruit ziet. Op Curaçao is het toch iets afstandelijker en daarom woon ik nu op Banda'bou. Hier herken ik toch meer de cultuur van St. Eustatius. Op Banda'bou groet men elkaar nog altijd en ken je je buren. Hierdoor voel ik me meer thuis."

Wat is jouw wens voor de toekomst van Curaçao?

"Ik hoop dat er meer kansen worden gecreëerd voor jongeren. Ik zie heel veel talentvolle jongeren, maar er is niet echt een plek om deze talenten te ontwikkelen. Op sportvlak bijvoorbeeld: Curaçaoënaars zijn vaak erg goed, maar er is nog te weinig waardoor zij echt verder kunnen komen. Ikzelf vind muziek natuurlijk interessant en ik zie veel talenten. Ik hoop hier ook een rol in te gaan spelen in de toekomst en een platform te kunnen opzetten waar muziektalenten de ruimte krijgen om zichzelf te laten zien. De tijd waarin we leven vraagt om extra promotie van zulke zaken, want kinderen spelen weinig meer buiten. Het is gemakkelijker om thuis op het internet te surfen, maar juist daarom moeten wij sport, muziek en andere creatieve dingen promoten. Het gebeurt nu te kleinschalig en er is te weinig aandacht voor. We moeten jongeren naar buiten trekken en onze talenten kansen bieden."